

NTOLOGIE ZANIKLÝCH ŽENSKÝCH CTNOSTÍ

(Milena Lenderová ed.)

Základ k antologii vznikl díky semináři Česká a evropská žena 19. století, který probíhal v akademickém roce 2000 - 2001 na Historickém ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

OBSAH:

1. Předmluva
2. Mladá hospodyňka v domácnosti, jak sobě počínati má, aby své i manželovy spokojenosti došla. Dárek dcerám českoslovanským od Magdaleny Dobromily Rettigové. Jan H. Pospíšil, Praha 1840.
3. Honorata Zapová: Nezabudky. Dar našim pannám. Druhé vydání. I. L. Kober, Praha 1863.
4. Františka Hansgírgová: Hospodyně našeho věku, Krátké naučení městského i venkovského hospodářství. Druhé vydání, I. L. Kober, Praha 1874.
5. Sofie Podlipská: Studie o práci. (Přednáška čtená 18. ledna 1889 ve spolku Domácnost) Přednášky Spolku "Domácnost" (Česká škola kuchařská), č. 3. Nákladem spolku Domácnost, Praha 1889.
6. Julie Gintlová: Ideál ženy emancipované. Ženské listy, 4 (1878), č. 1.
7. Věnceslava Lužická: Krásno českých domácností. Přednášky spolku Domácnost (Česká kuchařská škola), č. 2. F. Šimáček, Praha 1888.
8. Růžena Jesenská: Jarmila. Dospívajícím dívkám. V Praze, nakladatel F. Kytka, Knihupec. Malá Strana, b.d. (1895?).
9. Zlatá kniha české ženy. Nakladatelské družstvo Máje v Praze, Praha 1909.
10. Josef Kafka. 350 ženských povolání. Příručka nezbytná pro rodiče, jejich zástupce, vychovatele, rádce mládeže dívčí, dívky i ženy všech tříd, jež připravují se k manželství a hledají povolání jako výdělek. Nákladem F. Šimáčka v Praze 1916.
11. Olga Stránská-Absolonová: Ženská otázka. In: Olga Stránská (ed.): Praktická hospodyňka. Souhrn nauk, pokynů a předpisů ke správnému a úspornému vedení domácnosti a návod, jak si může hospodyňka svou namáhavou a zpravidla neutěšenou práci neobyčejně ulehčit. F. Strnadel a spol., II. díl, Praha, b. d.
12. Špitálská, J. Vaňousová, B. Zimová: Učebnice domácích nauk pro obecné školy (3., 4. a 5. postupný ročník). S obrázky B. Vejrychové-Solarové. Státní nakladatelství, Praha 1937.
13. Autorky a autoři

MAGDALENA DOBROMILA RETTIGOVÁ

2. Mladá hospodyňka v domácnosti, jak sobě počínati má, aby své i manželovy spokojenosti došla. Dárek dcerám českoslovanským od Magdaleny Dobromily Rettigové. Jan H. Pospíšil, Praha 1840.

Úvod

Nedá a nemůže se zapřít, že za našich časů hejno neženilců se množí, a mnohá ctnostná, sličná, i také dosti umělá panna, jak se říká, seděti zůstává, tj. ona kvete, odkvétá; mnozí sice květ její obdivují, avšak odejdou, a ona v samotě – zvadne.

Mnoho a všelicos se o tomto tak smutném osudu našich dívek rokuje, mnohý snad i příčinu nahlíží, ale buď se ostýchá aneb nechce nic říci - a tak to při starém zůstává, řekne-li ale někdo sem a tam slovíčko, padne ono na skálu neourodnou [...] a tedy i ten nejpřírodnější umlkne, aby si nepřátelství nemnožil.

Já však, milé dívčinky, chci s vámi soukromně pohovořiti a jen mezi čtyřma očima každé chci to tajemství svěřiti, v čem to záleží, jaká toho příčina, proč se mužové čím dál tím méně ženějí, proč milovníků sice v hojnosti, ale těch, jenž by se s milenkou svou navždy požehnáním kněžským spojití dali, denně ubývá; kdo tím vinen, povím vám, i dovolím, abyste to také svým milým družkám svěřily – „Vy samy, roztomilé dívčinky, vy samy tím vinny jste!“ Proč? Protože mnohá z vás zcela naopak vychována jsou, se jen pozlátka, které ani na vítr ani na déšť přijíti nesmí, podobá, a proto se vdávají jen ty, které nedostatky ve svém vychování penězi nahraditi mohou, a ty dcerušky své zase chybně vychovávají; a tak se zkáza stále, co rozvodněná řeka, šíří a vše s sebou běře, i co pokažené i co užitečné jest, a proto mnohá dobře vychovaná panna, jenž by šlechtnou chotí a dobrou matkou státi se mohla, zůstane svobodnou, protože se cena její podlé jiných posoudila a neuznala.

[...]

Ubohá dívčinko! zlatý prstýnek lehounce ti na prstíček vklouzne, ale časem jest to kroužek, který tě s tvým neštěstím navždy spojil, neboť právě toho, jenž ti nejvíce lichotí, voliti nemáš, on tvé chyby a vady, zaslepen láskou (jestliže to láskou smím zváti) nevidí - neb ohlížeje se víc na tvé věno než na tebe, viděti nechce. V obojí případnosti budeš za krátký čas nešťastna, a jen tenkrát, když v prvním procitnutí ze sna mámicího se vytrhneš a rozumně své chyby ponapravití se vynasnažíš, bude ti možná, po mnohém trpkém okamžení opět blaženou býti; neboť, věř mi to, dívko spanilá! i ten nejhorlivější milenec, pojme-li tě za manželku, chce, nejen abys krásnou chotinkou, ale i dobrou hospodyňkou byla; a běda tobě i jemu, to-li nepožaduje: tuť o všechno, byť i největší statky měli, v brzce připraveni jste, o čem tisícerych příkladů máme, že zpočátku bohatí manželé zchudli a v bídu se uvrhli. Když tedy, milá dívčinko, mladý manžel lichotivého milovníka poznenáhla svlékati počne, tu teprv mu s celou vroucností okolo krku padni a děkuj mu srdečně, že tě na chyby tvé pozornu činí, a opravuj neustále, až vše, co ti škodí, odložíš, co ti chybí, dosadíš, a pak budeš dobrá hospodyňka, dobrá matka, a dcerušce tvé, dá Bůh! nebude napotom manžel nedokonalosti její předstírati.

To se týká nízkého i vysokého stavu, to psáno pro bohaté, pro chudé, pro panstvo i pro měšťanstvo; neb jek již řečeno, ten nejlaskavější mladý manžel chce, aby ženka jeho také hospodyní byla.

Mnohá, zvláště bohatá, domejší se, že kuchyní kuchařka, šití a ostatní domácí potřeby panská, komorná a jiné služky obstarají. Politování hodná dcero! Zdaliž ti to ani máti, ani žádný jiný posud nepověděl, že se tím otrokyní svých služebnic staneš, které se tě ani báti, ani tebe poslouchati nebudou, spíše na všech stranách tě ošidí, seznávše, že ničemu nerozumíš?

[...]

Dalo by se ještě mnoho o těch a takových příčinách panujícího neženilství mluvit; ale všechno, co dlouho trvá, unaví, a která, těmito slovy napomenuta jsou, nepočne na sebe dávatí pozor a hleděti nebude, věci v této knížce poznamenané do paměti si vštípiti a dle nich jednat, té by ani kniha stoarchová neprospěla. a proto raději s příčiní, vás, ušlechtilé děvy vlastenské! učiniti pozorny na vlastnosti, kterých vám budoucí blahosti vaší nevyhnutelně zapotřebí jest.

Náboženství

Náboženství, drahé dívčinky! jest počátek a základ vši vezdejší i budoucí blaženosti. „Nábožná panna“ přemůže každé lákání k nepravosti, přemůže každé pokušení, zůstane ctnostnou, a jest nejkrásnější ozdobou přírody a tovaryšstva lidského. I ta nejkrásnější panna není nikdy spanilejší, jako když se její oko v čisté nábožnosti rozplamení: tenkrát ona se v skutku andělům podobá, jejichž sestrou se v tomto okamžení stane. Nesmíte však milé panenky mysliti, že vás tím pobízím, abyste neustále na kolenou spočívaly a abyste, ustavičně se modlíce, na všechny poutě a jiné pobožnosti se ubíraly - ne, tak nemyslím, ale abyste srdce své ctnosti a tím Bohu zasvětily, příkázání Boží pilně plnily a abyste v ouplném smyslu slova toho křesťankami byly; jistě všechny ostatní povinnosti povolání svého snadno pochopíte, cvičení se v lásce k bližnímu, v pokoře a trpělivosti bude vás víc než vše jiné umění vzdělávati a pomůže vám budoucně všechny nehody trpělivě snášeti.

Věřu, k lidské blaženosti není více zapotřebí než poznání víry naší blahoplné a čisté zachování, a věřte panenky, že i neznaboh vážnost pro nábožné děvče míti bude, třeba sám, zkažen jsa způsoby převráceného světa, ničeho sobě nemuseti vážiti, ničemu nemuseti věřiti se domníval, přece mu nábožná manželka milá bude, neb její nábožnost jest mu rukojemstvím její ctnosti, její věrnosti; nábožná manželka již mnohého nevěrného syna opět v lůno pravé víry uvedla, nábožná manželka mnohého zhejralce pořádným mužem učinila; neboť náboženství její jí učí, trpělivě snášeti všelikeré protivenství, učí ji, za zlé dobrým se odměňovati - a či srdce je tak zatvrzelé, by se konečně Tichou trpělivostí a láskou přemoci nedalo?

„Nábožná manželka“ snáší netoliko neštěstí, jenž se mnohokrát na manžela valí, s křesťanským odevzdáním se do vůle Boží, ona i manžela svého vyraziti se snaží, důvěru v Boha v něm vzbuzujíc.

„Nábožná matka“ hledí hned v outlá srdce dítek semeno pravého náboženství vštípit, které žádným časem, ani nejpokaženější společnosti zcela vykořeněno býti nemůže; ona je učí znát Boha, jakožto dárce vši blaženosti, učí je v příkázáních Božích povinnosti jejich znáti, jak k rodičům tak i k bližnímu svému; o jistě že dítě, které se učilo hned v outlém věku od matinky své modliti se, nezapomene nikdy, s modlitbou den počítí, s modlitbou den skončiti; z něho se stane nábožný křesťan a dobrý občan.

[...]

„Nábožná hospodyně“ i čeládku příkladně předchází, ji vzdělává a k pravé bázni a úctě Boží vede. Nenechajíc ji svévolně zanedbati služby Boží vede tak, aby ctnostná, šlechetná a spravedlivá ve vykonávání všech svých povinností byla; tím však sobě i každé budoucí vrchnosti dobře poslouží, neb nábožný čeledín neokrade ji nikdy a sloužiti bude spravedlivě, kdežto, on čeledín chladnost u víře na vrchnosti své znamená, až příliš lehce se k nevěře nakloní a rozumu dosti nemaje, Boha se spustí a vši nešlechetnosti k vlastní i své vrchnosti zkáže se oddá. Jak tedy nábožná hospodyně tisícere požehnání rozsívati může, tak nenábožná tisícere zlé skutečně rozsívá.

S nábožnosti co nejoužejí spojena jest.

Ctnost.

Ctnostná hospodyně učiní svým příkladem tolik dobrého, co nectnostná zlého natropí. Ctnostná matka zajisté nad ctnosti dívek svých pečlivě bdí a jich svým příkladem předcházeti bude, co působí více nežli které mravné naučení; nebo dívky od maličkosti jak od vychovatelů a vychovatelkyň, tak i ve škole k tomu jsou vedeny, rodiče své ctíti a se ve všem dobrém dle nich řídit. Tak i syn způsoby,

zaměstnání a mravy otcovy obyčejně následuje, a dceruška matince podobati se snaží a ctnosti její nevědomky na se přijímá; z toho nepochybně povstalo starodávné přísloví: „Jablko od stromu daleko nepadne“. Ovšem že i přitom, jako všude, výminky se nacházejí, a že mnohé jablíčko přenáramně daleko větrem pohnané zalítne, aneb od stromu, stojícího na vysoké stráni neb hoře, obyčejně daleko v oudolí se zakulí, odtud i snad také to přísloví pošlo: Slavných rodičů děti opovrženy bývají co smetí. Ale přece více příkladů máme, že ctnostných rodičů dítka, ctnostně vedeny byvše, šlechtný život vedly, zdali ale zpustly, tedy obyčejové mimo domova rodičů, zlé společnosti aneb jiné příčiny je zavedly. Ale mnohé přece časem, ovšem že často již pozdě vlastním neštěstím poučeny nahlídly, že radu a příklad šlechtných rodičů následovati bylo by jim prospěšnější bývalo.

Mnohá dcera, marnosti a nectnosti matčinou nakažena, klesla v náruč nepravosti, kteráž by od ctnostné matky vedena byvší, muže byla oblažila a sama šťastna bývala.

Mezi jinými ctnostmi sobě hlavního místa osobují: pořádek a pracovitost.

Pořádek.

Ve všem, od nejmenšího až do největšího, jest základem dobrého hospodářství pořádek. Pořádná strava, prádlo atd. v každé maličkosti nevyhnutelně potřebné věci jsou, a tak jako se zahálka poduškou dáblovou nazývá, může se říci, že nepořádek základ všeho neštěstí jest. Člověk hned od mladosti nejsa k pořádku veden, těžko se mu později přiučí. Navykly nepořádku v jídle nikdy zcela zdrav nebude, protože častěji buď v jídle nebo pití se zapomene a vyhládlému žaludku místo přiměřeně, nestřídmě potravy propůjčí, a častěji i v nemoc se uvrhne, což zvláště z nestřídmého štědrovečerního hodování vysvítává. Pořádná hospodyně tedy má a musí vždy na to hleděti, aby vše pořádně v určitý čas pohotově bylo, matka dítkám nesmí dávat každou chvíli, jak a kdy hrdlo jejich ráčí, jísti, ale vždy musí na to hleděti, aby ráno, v poledne a u večer pořádně svou stravu měly, jiné-li okolnosti tomu přivolí; velmi dobré jest, když se vždy i stejné hodiny zachovávají k udlení svačiny. Mezi časem dětem každou chvíli chleba s máslem, ovoce a jiné pamlsky dávat, není dobře; předně: žaludek nemá vždy tolik síly, všechno strávit a zažít, z toho pocházejí rozličné nemoce, za druhé: naučí se děti mlsat, a to zlé následky za sebou táhne.

Manžel když v navyklou hodinu pořádný oběd nedostane, to časem k mrzutosti příležitost dává ano někdy i škodu přináší.

V prádle a oděvu též na pořádek dbát a hledět se musí, aby se vše hned na patřící místo uložilo. Když se věci všude povalují, po stolech, sedadlech a lůžkách, aneb dlouho z místa na místo překládají, stane se, že se ta neb ona věc konečně někam pohodí neb dokonce ztratí, ač pomlčím co se takovým pohazováním ušpiní a potrhá.

Oděv hospodyně má a musí být vždy dle jejího stavu čistý a pořádný, budiž sebe sprostší; jen nebuď zamazán, roztrhán, neb nedbale přivázán, jak některé, třeba dosti mladé, hezké paničky ve zvyku mají, že třeba až do poledne v starých střevících, v spodní sukni, neb v starém špinavém kaftanu s neučesanou hlavou chodí; tím se žena sebe spanilejší manželovi znelíbí, zoškliví a není divu, když láska jeho před časem chladne a pomíjí; protož děvčátka ušlechtilá nemyslete, že, když manžela máte, vám netřeba se čistě oblékat; mámeť dosti příkladů, že z těch nejmarnějších děvčat, které byvše svobodné, vždy vystrojeny, vylíčeny jako Láda [tj. slovanská bohyně Lada] a ctitelky každé nové mody byly, již půl léta po svatbě nechutné, nesličné ba špinavé ženštiny se staly. A diviti se tomu někdo, hned odpoví: “ K čemu bych se již nyní strojila, můj se mi nezrazí!” Žádného zajisté přísloví není snad chybnějšího nad toto, a tisícových příkladů máme, „že se přece zrazil“, a nechav ženu i dítka

doma, po nevěstkách rozličných se sháněl. Protož vězte, dívčinky spanilé, že lehčeji sobě milovníka získati, nežli lásku manželovu vždy v stejné míře si zachovati. Mužovi to lahodí, on vidí, že žena se posud proň šlechtí, obléká-li se však jen skvostně pro procházku, pro návštěvu a společnost, doma však špinavě a nepořádně chodí, důkazem jest, že si buď manžela svého neváží, aneb svou vyliče na u sličnosti jiného opoutati hodlá, což důvodem ducha zkaženého, smyslného, hříšného; muž poznává, že jí na tom nezáleží, aby se jemu zalíbila, a cítí se opovrženým, protož však neradím, aby se mladá hospodyňka kolik hodin před zrcadlem šperkovala, co ani děvče nešlechtí, ale radím, aby se v čas pořádně oblékla, učesala, a vše na se dle možnosti pořádně uvázala a urovnala, na čistých zástěrkách ať nemá nouzi, ať k jejímu věnu rodiče raději o několik šatů méně dají, ale zástěrkami ať ji dobře a četně zaopatří, neb čistá zástěrka domácí hospodyňku nad míru šlechtí; a také se nimi na oděvu mnoho uspoří.

Jak v oděvu, tak v šatníku a všude ať pořádek se zachovává, vše ať leží na určitém místě: prádlo dobře složené, ohlazené (vypiglované), spravené.

V kuchyni, v komorách, na půdě, čili stropě, všude, co jen pod správou její jest, ať panuje svatý pořádek, i každý klíček ať má své určité místo.

[...]

Tento pořádek se i tam vztahuje, aby se v prádle, kde to jen trochu možná, hned to, co se bylo roztrhalo, opět nahradilo, míním tím u p. by se příliš roztrhané punčochy, nejsou-li více k správně, když k tomu čas, rozpáraly, nitě z nich na klubíčko navinuly a ku zpravování ostatních schovaly, ty však chybující hned se vynahrady, aby tak v stejném počtu prádlo vždy zůstávalo. Lehčeji se uplete jeden pár punčoch, ušije jedna košile, než když se toho hromada již potrhala, a množství toho najednou jednati se má.

Staré košile (beztoho se ty v pořádných domech, pro něž knížka tato psána, neroztrhají až na knoty) se schovají, jak mužské tak ženské, nebo pláténko z nich jest měkké, hebounké, které se v čas potřeby na malé košiličky lépe hodí, než nové, a šetrná hospodyňka musí všude hledět přišetřiv. I to, co na takové věci příliš chatrné, hodí se ještě v čas nemoce na rozličné potřeby: i na troud, ač toho nyní při uvedených zapalovátkách z azbestu potřebí není [...]

S pořádkem se musí nerozdílně ustavičná.

Pracovitost

Spojovati, ani okamžení se nemá zbytečně prozahálet: kdo chce, vždy a všude práci najde. Nic není protivnějšího, jako když mladá hospodyňka se založenými rukama sedíc, na dlouhou chvíli sobě stěžuje, kdežto by lehounko práci našla, a práce jest nejlepší prostředek k zapuzení dlouhé chvíle, z které se každou hodinou steré nepravosti rodí. Při práci jednotvárné, jako obšívání (obrubování) šátků, pletení punčoch atd. nemusí, když sama jest, duch její zahálet, může se baviti přemejšlením, buď jak by se v té, neb jiné práci zdokonalila, čím by manžela svého potěšila, v čem by dítky své poučila, jakby některou panující chybu, zastaralý zvyk vykořenila atd. - To a takové zaměstnání jí čas tak roztomile ukrátí, že den jí uplyne, jako hodina.

O chování se k manželi.

Zvláště a především musí každá mladá hospodyňka na to dohlédati, aby vše, co manžel její nenávidí, odstranila, a v tom sobě pauze libovala, coby jej těšilo, a jemu se líbilo. Ovšem že by žena, kdyby on u [příkladu] byl buď náruživý karbaník neb piják, nesměla jemu k vůli se opíjeti, neb celé dni karbaniti,

ale raději by musela hledět, jej dobrými slovy od panující jeho navyklosti odvracet. Dobře slova tato rozvažte: „dobrymi slovy,“ neb svárem se každé zlé jen ještě horším stane, a co se prv ze zvyku dělo, děje se pak ze zlosti tím více.

Chraňte se tedy především dle možnosti první mrzutosti, a když se jí vyhnouti nejde, tedy aspoň nedejte slunci zapadnouti nad hněvem svým, jak nás Apoštol Páně, sv. Pavel vespolek napomíná, a kdybyste skutečně pravdu měly, přece raději dobrého slova dejte, muž to, když jej zlost přejde, v svém srdci uzná a křivdu vám učiněnou dvojnásobní láskou nahradí. - Vidím, jak některá nad touto radou mou nosíčkem krčí, a hlavinkou hodíc zašeptává: „To by se mi chtělo!“ Šeptejte, co chcete, jen poslechněte, neb to jest rada nejlepší a prostředek jediný k zachování manželovy vážnosti, když láska první již odkvetla, ochrániž vás nebe od toho pomýšlení, muži vzdorovati, jednou, dvakrát i vícekrát možná že láska zvítězí, až konečně nastoupí lhostejnost. – Ženka-li bohatá, zapomene snad jejímu věnu k vůli, aspoň se na oko stavěti bude, jakoby zapomněl, že on mužem a pánem v domě jest, ale třeba se na ní usmíval, nepomáhá nic, jeho potlačený, zahanbený cit se tím bolestněji časem na choti po straně vymstí, ji pak obětuje přetvářenou, a nějaké tak nazvané dobré přítelkyni pravou svou lásku.

I zde, milá žínko! Mírnost tobě radím, a schvaluji zde právě více než kde jinde, zde, kde ti to nejtíží přicházeti bude. Nechceš-li všechno navždy ztratit, uposlechnouti tobě dlužno. Zde teprv nejlépe poznáš, k čemu ti náboženství a odevzdání se do vůle Boží platné, zde ti dlužno, cvičiti se v té nejtěžší ctnosti, za zlé se odměňovati dobrým, neb nepřivede-li manžela tvého tvá láska v náruč tvou zpět, tedy navždy ztracen jest ráj manželské blaženosti.

[...]

Mírná, tichá trpělivost mohla by, ne-li ztracený ráj první blaženosti, aspoň tichou pokojnost, ne-li lásku, alespoň vážnost manželovu zachovat. Šlechetný muž, který jen příkladem jiných, samoláskou a marnosti, a snad pochlebováním a lákáním vilných a nešlechetných nevěstek na rozcestí stojí, neví, kam se odhodlati má, k nevěstce-li vylíčené a oulisené, neboli k povinnosti své: tu ovšem dobře, když se chotinka mezi rušitelku své blaženosti a chotě milého postaví, jemu propast ukáže, do které se vrhnouti míní, a „laskavě“ ho opět k srdci svému přivinouce a opoutajíc ze sna mámičího jej probudí, prv než se obrazy tělesnosti i v srdce jeho vedraly, a rozumu i každého jemnějšího citu potlačily a udušily.

Co žena nevyhnoutelně činiti musí, aby si spokojenost manželovu získala.

Jak již výše řečeno, musí ženo, aby spokojenosti manželovy dobyla, nábožná, ctnostná a u všech správná býti, musí na to hledět, aby jak v prádle, tak i všude po domě čistota s pořádkem se družila, neb pravda to jest, čemu staré přísloví učí: „Čistota že poloviční zdraví!“, a není nic protivnějšího nad nečistou a nepořádnou ženštinu, aby se tedy této zhoubné nečtnosti všemožně každá vystříhala, radím upřímně, by dívenka hned v outlé mladosti čistotě a pořádku uvykala, a neunavenou pilností je hledala.

V této knize lze nalézt, jak děvčátkem, tak též i mladým paničkám všechny prostředky, kterých k čistotě těla, nábytku a prádla, zapotřebí jest. Hleďte jich milé dívenky jen pořádně užívat, dítky své jim navykati, a zajisté vás to potěší, když vám to každý pochválí, a vy samy spokojeny budete.

Že čistoty zvláště u připravování pokrmů zapotřebí, poví vám vlastní váš cit, neb nečistota a nepořádek v kuchyni jest mimo ohyznost též zdraví na škodu.

Dosti příkladů máme, že nečisté hospodyně odhrnuté ocínování měděných nádob nově ocínovati nedaly, čímž škodný modrák (Grünspan [tj. měděnka]) z mědě do jídel přichází, nemoc, ba i smrt přivádí, proto i prostředky a naučení k očistění nádoby a zaopatření všeho, aby se to nepokazilo, tu naleznete, tak též radu, která se vše spořádati má, aby všude něčeho ušetřilo, u p. když času zimního vejce drahé jsou, musí prozřetelná hospodyňka na to hledět, aby dokud vejce ještě laciné jsou, si zásobu udělala v makronkách, strouhancích, nudlích, flíčkách atd. [...]

Že manželovi, který chotinku svou miluje, jídlo její rukou připravené lépe chutná, než když je služka připravuje, rozumí se samo sebou. Tedy každé mladé hospodyňce radím, by sama vařila neuvádějíc ani to na mysl, že jí nejen lépe chutnati bude jídlo, když se trochu vařením upravuje, alebrž lahodit jí to bude, když jídelko rukou její připravené manželovi lépe chutná. Radím tedy každé, která za svých mladých, svobodných let buď vlastní vinou, buď rozličnými okoličnostmi to zanedbala, neb ruční práci švadlenkou živiti se nucena jsouc naučiti se tomu nestihla a tedy vaření nerozumí, aby sobě koupila mou "Domácí kuchařku," která v té samé tiskárně jako tato kniha vyšla, tam najde skoro všechno, čeho jí v tomto umění zapotřebí jest, poněvadž ale v podotčené knize vše pro více osob vyměřeno jest. [...]

HONORATA ZAPOVÁ

3. Honorata Zapová: Nezabudky. Dar našim pannám. Druhé vydání. I. L. Kober, Praha 1863.

O pohlaví ženském

[...]

Rozdílné jsou úsudky o pohlaví našem. Jedni lichotí nám, že jsme nejvyššími ctnostmi obdařeny, druzí vidí pouze samé chyby; oni ve své obmezenosti, tito ve své zaslepenosti křivdu nám činí. I samé ženštiny rozdílně o pohlaví svém soudí; mnohá se jím honosí, jiné se domnívají, že je ono snižuje.

[...]

Ten jenom moudře a dobře činí, který velebí Božské zřízení ve všem, i ctí výroky prozřetelnosti v stavu i pohlaví, v jakém se narodil, i když povinnostem svým zadost činí, a umí býti šťastným. Tím způsobem stává se povolným vůli božské, poněvadž, kdo svým povinnostem zadost činí, kdo se vlastním svědomím požívá pokoje a štěstí, ten dosáhl cíle svého, pro který stvořen byl, a rozluštil těžkou otázku života.

Ty tedy, sestro moje, netrap se, že náležíš k pohlaví slabšímu; i jeho povinnosti jsou krásné i vznešené; však ženština milovanou i užitečnou býti může! Příroda mocí a silou obdařila mužského, poněvadž na ochranu slabších, zachování zákona spravedlnosti, trest za přestupky jemu svěřila; on krev svou na bojišti svém vylévá, on píše moudré zákony, přihlíží, aby byly zachovány, hájí národ svůj, vládne jím: krátce řečeno, on jest mužským. Ženštině dal Bůh čilejší i slabší povahu: ona jest s to, aby učinila smělého muže jemným, mírným i šťastným. Divoký a pošmourný byl by svět, kdyby na něm sami mužští byli; hnusný a nečinný, kdyby jej samé ženštiny naplňovaly. - Společný jejich svazek i vzájemná pomoc jsou základem společenského pořádku. Jestli tedy pleť mužská vládne světem, naše aspoň jej okrašluje.

Vážná prozřetelnost potřebných nám k tomu udělila vlastnosti: půvaby, klidnost, jemnost dala ženštině co podíl její. Nedostávalo by se světu jemného a milého půvabu, kdyby ženštiny nebyla tak slabé a cílé, kdyby byly méně schopné povolání svého; kdyby méně milovati uměly, tenkrát nebyly by schopné k vykonání všelikých ctností, ku kterým je Bůh určil.

Nemoudří soudí, že ženštiny jsou dle jejich mínění do příliš úzkého oboru činnosti postaveny. Dle jejich mínění měly by ženštiny ty samé nauky míti, co mužští, k úřadům měly by náležeti, posléz aby nebyly snad ženštinami? Ach! jak ukrutně chybuje ženština, která něčím jiným chce býti, než tím, čím jest, k čemu ji Bůh určil! Sestro, neklesni nikdy tak hluboko; já vždy opakovati budu: povinnost a povolání naše jsou krásné, vznešené! - Ženština něžných citů, trpělivá, upřímná, skromná, ženština taková, jakou každá povinna býti, znamená nadzemské bytosti v sobě nosí. Tenkrát, když muž z domova vzdálen jest, aby pečoval o polepšení svých spolubratří, když dobrý pořádek a spravedlnost střeží, když kvůli všeobecnému dobru anebo kvůli vyživení své rodiny pracuje, tehdy působí také činná žena. Méně znamenité, ale rovně užitečné jest její domácí zaměstnání; ona určuje milý pořádek, čistotu, ona vládne doma, milý odpočinek připravuje muži svému po práci, ona mu ji příjemnou činí tklivou láskou, ba mnohokrát i černé pásmo jeho života mizí před čarovným úsměvem ženy. Při dobré ženě smutek tratí polovici hořkosti, ona často muže i k velikému činu nadchne i dobrou radou mu přispěti může, a tím způsobem, ačkoli v úkrytu, užitečnou se stává. Což teprv, když se stane matkou? Jak neocenitelná ona jest v těch dlouhých utrpeních, z kterých se těší, místo aby naříkala a kvílela. Když se jenom ukončí ty bolesti, které rovnají se nejkřutějším mukám, když spatří dítě své, již nic o nich neví, již zapomněla na vše, již se vidí odměněnu.

[...]

O zdraví

Blažený člověk, kterého zdravá duše v zdravém těle bydlí, - pamatuj dobře přísloví to, sestro drahá! Duše naše jest u velmi úzkém spojení s tělem; spokojenost jedné působí na druhé, stav fysický má největší vplyv na stav morální.

[...]

Není tedy nic dražšího nad zdraví; jedinou ctnost' ceň výše zdraví svého: přičiň se tedy jak můžeš, abys netratila drahého pokladu toho. Když zdraví ztratíme ne svou vinou, tenkrát jest povinností naší, snášeti trpělivě vůli toho, který námi vládne; kdybys ale vlastní vinou pozbavila se daru toho neocenitelného, tvé utrpení bylo by zdvojnásobeno.

[...]

Jistý pořádek a jednoduchost života jsou základem zdraví. V práci, zábavě, v pohybování těla, v jídle, pití, spaní, ve všem musíš být prozřetelná, i vždy jedne podle zákonů, které jsou za jisté a pravé uznány.

[...]

Přivykej nepohodlí; kdo si příliš hoví, ten neumí a nemůže ničeho snést, a často i malý větérek uškodí mu. Nevyhýbej se prostějši práci, ta nás velmi sílí; chraň se přílišného tepla v svém oděvu, bytu a lůžku; neboj se deštivého povětří, zimy.

[...]

Chraň se hnusné lenivosti, nečinnosti, pracuj, choď, běhej jak mnoho můžeš! Jest jisté pohybování těla, kterého musíš velmi mírně užívat, poněvadž následky jeho jsou velmi škodné. Varuji tebe proto před tím pohybováním, poněvadž vím, že máš k tomu velikou náklonnost; jistě domníváš se, že mluvím o tanci. Mnoho osob draze zaplatilo tu nebezpečnou choutku; nemysli si, že tobě dokonce zabraňuji tanec, naopak nalézám, že to je pro mladé osoby milá i užitečná zábava; tanec uděluje tělu

milé a příjemné postavy, obratnější činí mladou osobu, přispívá k lepotvárnosti těla; zvláště v zimě, když nelze tolik pohybovat se, jest mírně užitý tanec zdraví velmi prospěšný; když se ho ale bez míry užívá, jest velmi škodlivý. Zvláště nastuzení po tanci bývá velmi nebezpečné.

[...]

O zevnějšku

Dnes mysl moje, sestro drahá, obírá se s předmětem pohlaví našemu velmi důležitým; musím tobě o tom také psát. Víš dobře, sestro moje, že nejsem z počtu těch, které o zevnějšek i krásu těla více dbají, než o půvaby duše. Neschvaluji, když někdo dle zevnějšku soudí; to již často nás oklamalo.

[...]

Shoduji se s tím míněním, i velmi schvaluji, když každý dbá o slušnost zevnější. Jest to, jak mnozí praví, odporučující list, který dává svobodný přístup do srdce i do domu. Ta půvabnost zvláště potřebna jest pohlaví našemu, poněvadž naším určením jest, milý dojem činiti.

Nemotorný a nepříjemná zevnějšek každý spíše u mužského přehlédne, ale žena taková náramně se každému protiví, tím více, poněvadž půvabnost jest zároveň okrasou i zbraní. -

[...]

O domácím a ženském zaměstnání

Kdo chce býti spokojen, vesel i šťasten, kdo nechce míti dlouhou chvíli, kdo chce zasloužiti sobě jména ctihodné a užitečné osoby, ten budiž vždy činný. K ustavičnému zaměstnání určil nás Bůh, máme tedy sbíratí všecky síly své, chápatí se s chutí každého zaměstnání, i pracovati, jak mnoho můžeme.

[...]

Jsi-li movitá, nevyužívej bohatství svého k vykoupení se od povinností svých, když ne z ohledu na ctnost, tedy z ohledu na vlastní štěstí své. Když zaplatíš sekretáře, aby počty za tebe vedl, hospodyni, které všecko za tebe vydá i ke všemu dohlédne, služky, které všecko za tebe ušijí, uspořádají, které tebe od hlavy k nohám obléknou; když zaplatíš chůvu, která tvé děti umyje, oblékne, uspí, s nimi si zahraje; učitelku, aby je učila; víš, co sobě koupíš? dlouhou chvíli, nespokojenost a neštěstí. Což může nás více zajímatí a překvapiti v dobře uspořádaném domě, než mladá, veselá, ač jednoduše, ale vždy čistě a vkusně oblečená hospodyně? Se zalíbením na ní hledíme, poněvadž ona o všecko pečuje, všude své bedlivé oko má, a ví, co se v každém koutě děje, krátce řečeno, jest duší celého domu, osou, okolo které se všecko točí, vzorem pro známé i služebné, rozkoší muže, ozdobou své rodiny, Bohu i lidem milá.

[...]

O ctnostech ženským potřebných

[...]

Ať tě potká jakékoli neštěstí, snášej je trpělivě a odhodlaně; spolehej se na vůli Boží, a šťastný ten, který přesvědčen jest, že ačkoli trpí, nevinně trpí. Užij toho k přiozdobení své duše a hled', aby neštěstí místo co by tebe zdrtiti mohlo, vzdělalo srdce tvé; sebeř všechny síly svoje, abys setrvala; pevná mysl v utrpení, trpělivost v neštěstí zblíží nás k Bohu.

[...]

Druhá ctnost pohlaví našemu potřebná jest útlocit. Zdá se býti nemožné, aby se ženská bez útlocitu obešla. Ta, které určeno jest, aby milovala a milována byla, aby podléhala, aby lahodila, jak by bez útlocitu dokonalou a šťastnou býti mohla? Útlocit nejenom půvabem, ale i zbraní jest naší, i lépe nám poslouží v každém pádu, než když sobě příklad bereme z mužů, a vůli svou ve všem míti chceme.

Nevím, proč se z mládí nepřiučujeme tomu převýbornému umění, totiž podlehlosti. Bůh chtěje tu nauku usnadniti nám ženštinám, záhy nám podává příležitost k tomu. Od kolébky v podlehlosti žijeme, sebemenší tvrdohlavost bývá vždy u děvčete přísně trestána, i co u chlapce jest dobrou vlastností, tj. na škodu nám: hrdá a nepodlehlá povaha u děvčete stává se pramenem neštěstí.

[...]

Po jemnocitu následuje skromnost. Skromnost jest pohlaví našemu tím, čím vůně květinám: ona zdvojnásobuje jejich půvab a dobré vlastnosti jsou tím milejší oku i srdci. Jestli předpojatost u mužského nemile nás dojíhá, tím více oškliví se každá ženština, která vykládá na krám své umění, nauky, své půvaby, rozum, schopnosti, dobré vlastnosti, - vše by měl každý uhodnouti. Vysoce vzdělanou může býti jenom skromná ženština, a jestli mnozí mužové protiví se osvětě naší, jestli se chrání i bojí učených žen, největší příčinou toho jest to, že málo která spojuje učenost se skromností.

FRANTIŠKA HANSGIRGOVÁ

4. Františka Hansgirková: Hospodyně našeho věku, Krátké naučení městského i venkovského hospodářství. Druhé vydání, I. L. Kober, Praha 1874.

O vlastnostech dobré hospodyně.

Umínivši sobě pojednávat v této knize o domácím hospodářství vůbec i zevrub, napřed podotknouti musím, že účelem každé správy domu (domopravy) jest zpříjemnění života i pojištění zevnějšího i vnitřního blahobytu. Dosažení tohoto účelu není snadné, požadujíc nevšední snahy a obratnosti od hospodyně, ať by spravovala hospodářství velké nebo malé, buďto městské nebo selské. Pročež nebude od místa krátce vytknouti vlastnosti, jichž potřebí jest každé hospodyně, kteráž sobě přeje zdárně dům řídit.

Náležitá hospodyně musí pravou láskou ke spravování domu svého přilnouti a ráda i ochotně domácím povinnostem vykonávat. Ochotnost jest půl práce a přemůže všeliké obtíže. Myšlénka, že prospěch rodiny na dobře zřízené domácnosti se zakládá, povzbudí živěji ještě obětavost, vštípenou bohem něžnému srdci ženy a roznítí touhu, jížto šlechtná matka po blahu draze milovaných prahne.

Pravá hospodyně musí míti důkladnou i podrobnou vědomost všech věcí i sebe nepatrnějších, ježto do oboru jejího hospodářství náležejí. Tímto jedině jest s to, aby v čas potřeby rozšafně čeledi rozkazovala i náležitě ji spravovala, nadvládajíc podřízeným svou zkušeností. Tímto stane se vskutku ředitelkou [!] své domácnosti, kterouž býti musí, má-li hospodyně právem slouti.

Dobrá hospodyně musí uměti výdaje podlé příjmů náležitě rozpočísti, kladouc sobě za nezvratnou zásadu, aby vydání nikdy nepřevyšovalo důchodů. Opatrná hospodyně znajíc dokonale svůj měsíční

rozpočet, uloží nejdříve na stranu ze své hotovosti ty peníze, jichžto běžné výdaje požadují. Nadbytek ustanoví k a zpravení mimořádných vydání, pořizujíc sobě vždycky jen nejpotřebnější věci, a dle možnosti o to pečujíc, aby měla vždycky nějakou zálohu. K tomu účelu třeba jest míti knihu, do níž by zapisovala dopodrobna všechny příjmy a výdaje. Tím nabude hospodyně během času jistého průměru pro útraty, ve svém hospodářství obyčejně potřebné.

Mysl k domácnosti jest jedna z nejkrásnějších ctností, ježto hospodyně ozdobují a šlechtí a domu i rodině blaho zjednávají, vlastní dům budiž hospodyně nejmilejším příbytkem. Tím ona jest povinna svému manželovi, dětem svým i vlastnímu hospodářství.

Láska k domácnosti ale nevyklučuje přátelské obcování ani slušné pohostinství. Hospodyně slušnosti znala, uvítá vždycky hosta svého důstojně a řídíc se osobností jeho, připraví jemu příbytek útulný. Nic není spanilejšího nad domácnost, v níž jest hleděti na ženu, ona žijíc uprostřed své rodiny, tiše i laskavě domu vládne, obapolné svornosti i důvěrnosti hledíc tak, že manželé jednou duší ve dvou tělech jsou. Pročež budiž heslem každé nastávající hospodyně: Miluj domácnost, ježto základem jest dobrého vychování dětí, pokojného a šťastného života i blahobytu.

Hospodyně musí opatrná býti, aby všechno přehlíдела, o vše se postarala, všeho nejdříve si všímala, nastávajícím vadám vyhověla a naskytujícím se příležitostmi ku zvelebení hospodářství svého použila. Hospodyně třeba jest neohroženost i statečnost, aby při událých se nehodách myslí neklesala a v Bohu, důvěřujíc s pokojnou myslí všelijaké neštěstí snášela, kteréž by se v hospodářství stalo. Rázná hospodyně uchopí se náležitých prostředků k napravení stálých škod, k vyhovění všelikým nesnázím a ku přispění platnou pomocí.

Čistota i pořádnost jest ozdobou hospodyně. Tyto dvě ctnosti, jsouce základem každého hospodářství, dělají nejenom živobytí příjemnějším a blaženějším, nýbrž jsou i hlavní podporou zdraví a zvelebují obzvláště hospodářství. Pročež hospodyně povinna jest toho hleděti, aby celý dům, pokoje, kuchyně, komory i sklepy čistotou i pořádností vynikaly aby všeliké prádlo, v domácnosti potřebné, i šatstvo, rodinou nošené, čisto i správně bylo; aby každá věc na místo náležitě uložená byvši, nikde porůznu neležela a škody neutrpěla; aby veškeré nádobí a náčiní vždycky k své potřebě způsobilé bylo. Ona pilna budiž toho, aby pracím, odpočinku i společného používání jídla jistý čas vykázan byl tak, aby všechno jistou poslušností bez všeho zmatku i mrhání času dít se mohlo. Při tom všem předcházejž hospodyně dobrým příkladem.

Má-li se hospodářství dobře dařiti, musí hospodyně schránlivá i spořiva býti. Neboť na ní hlavně záleží zavedení buďto skromné i šetrné, aneb nádherné i marnotratné domácnosti.

Hospodyně má obzvláště té moudré šetrnosti hleděti aby, majíc skrovné prostředky, všech daremných i zbytečných útrat se vystříhala a jen potřebné věci, a ty v pravý čas i náležitě uzpůsobené zjednávala. Žena má spořiti a šetrně vynakládati to, čehož muž svou snahou nabývá. Spoření ale neobmezuje se toliko na peníze a věci, ježto za peníze stojí, nýbrž má hleděti i k času, jež též cenu má. Náležité vynakládání času jest částkou mohovitosti hospodářství. Na pravém rozdělení času i náležitém vynakládání jeho záleží neméně rozkvět hospodářství než na zkušenosti, opatrnosti, statečnosti, čistotě a pořádku hospodyně.

Pracovitost konečně jest hlavní ozdobou hospodyně. Práce, a obzvláště užitečná práce, jest pramenem bohatství zevnějšího i vnitřního blahobytu, poskytujíc člověku, jí milovanému, pravou rozkoš, a vystříhajíc jej škodlivé rozmařilosti a zhýralosti. Pracovitostí hospodyně stojí každá domácnost. Kde hospodyně sama ke všemu rukou svých nepříčiní, kde sama všude nedohlíží a všechno sama nespravuje, tam hyne a na mizinu přichází hospodářství, jsouc všanc dáno libovůli, plýtvání a nepoctivosti čeládky. Pracovitá hospodyně vstává časně se svého lůžka, pamětlivá starého

příslaví: Kdo ráno vstává, tomu Bůh dává. Vstává-li hospodyně záhy z rána, vzchopí se i veškerá čeleď ranní dobou, vědouc, že hospodynino oko přihlíží. Tu každý jsouc v pravý čas na místě svém, dá se chutě do své práce, čímž všechno se urychlí a usnadní.

O chování se hospodyně k manželovi a dětem.

Manželka, hospodyně! Jaké blaho, jakou moc a jaká práva chová slovo to v sobě! Jediným tím slovem promění s milující nevěsta před oltářem Božím v bohyni, již nejvyšší udílí moc a práva, aby jimi v domě svém neobmezeně vládla, všechno oblažovala, hájila a nade vším bděla. Velké ale povinnosti, které manželka při tom na sebe bere, z nichž jednou Vševědoucímu zodpovědna bude, požadujíc od hospodyně zajisté velkou nevšední lásku, hotovou povždy k obětavosti a ku všemu, coby štěstí a blaho milovaných podporovalo a pojišťovalo; neboť žena, jsouc pomocnicí a společnicí manžela svého, má s ním stejnou měrou jak slasti tak i starosti a strasti v domácnosti sdílet, zasazujíc se o to všemožně, aby muži pohodlné a příjemné živobytí způsobila. Ona přičiniv se vši silou o to, aby zachován byl pokoj i svornost a opatřeno bylo všechno to, čehož v domě k utěšenému životu potřebí jest. Touto snahou dovede toho, že manžel, libuje sobě v klidné domácnosti, živobytí v kruhu své rodiny za pravou rozkoš pokládati bude, a nezatouží po hlučných společnostech kromě domu.

Manželovo zalíbení v rodinném živobytí valně přispěje k obapolné blaženosti. Žena, kterou ozdobují vlastnosti pravé hospodyně a ježto umí ve všem přiměřeně k manželovi svému se chovati a ve všem moudře a rozšafně s ním nakládati, získá si jeho pravou lásku, nekalenou smyslnou vášnivostí, a přivine si jej k sobě jemnými svazky vážnosti. Umí-li žena trpělivě křehkosti manžela snášeti, dopřeje-li mu, aby se z klopot svého povolání v kruhu přátelském vyrazil, bude-li povolnou, tu zajisté dojde šťastného manželství.

Manželka však pánovitá, vadivá, urputná a nesmířlivá mina se s blažeností v manželství, byt by i náležitou hospodyní byla.

Žena musí sobě zachovati povždy mysl pokojnou, vášní nezkalenou, poněvadž jenom rozšafným, pokojným a mírným chováním pevně upoutá manžela svého k vážnosti a lásce pravé. Mužští, v mládí již méně cvičení v zapírání sebe, vášeň svou na uzdě vždycky držeti neumějí a ženě proto za často křivdí; manželka ale v okamžiku takovém sebe zapíráti a mysl pokojnou sobě zachovati musí, vyčkávajíc trpělivě chvíle přiměřené, aby s manželem šetrně o věci nemilé promluvila a mír usnadnila.

Čest a štěstí manžela úzce spojeno jest se ctí a štěstím manželčiným, pročež opatrná žena nad nimi bdíti a chrániti je bude vši láskou svou, bedlivě toho hledíc, aby učiněné v době rozmluvy a povstalé snad rozepře nedošly uší nepovolaných lidí, poněvadž soucit osob cizích manželky rozdvojené nikdy nesjednotí, nýbrž různici rozmnoží.

Úplnou ale důvěru získá sobě žena ne jenom chování ušlechtilým, upřímným, mírným, spořádaností, uměním a pracovitostí, nýbrž též rozšafnou spořivostí, kteráž nakládá s důchody těžce snad vydobytými snahou manželovou tak, že jimi domácí potřeby náležitě uhrazuje a domácnost svou příjemně dovednou umělostí, činíc to třeba malými prostředky.

V pokročilém věku našem dovolují toho i poměry, že manželka podlé vychování svého, zvláště v letech prvních, kde povinnosti rodinné snad péče velké nepožadují, přivydělávati může sobě nějaký peníz, buďto jako pomocnice v obchodu manželově, aneb vyučováním, neboť práci nějakou, kteráž náležitě se odmění; poněvadž za našich drahých časů i při nejlepší spořivosti často v domácnosti peněz se nedostává; pročež hospodyně způsobem prospěšným každé prázdne chvíle náležitě zužitkovati může, aby výdělkem svým nějaký nepředvídaný výdej zapraviti, nebo milé překvapení způsobiti mohla.

V manželství roucho ideálnosti brzo spadne, neboť manželé dají se obvykle jak jsou, a zvláště zdá se, jako by manžel neměl zapotřebí roušky, aby jí poněkud zakryl prosu samu. I tomu, jako ještě všemu jinému, žena zvykati, sama ale se stydlivostí a největší cudností toho hleděti musí, aby manželovi ideálem poněkud zůstala. Stydlivost však a cudnost nevyklučuje upřímnosti a žena, ačkoliv stydlivě, musí se muži se vším upřímně svěřiti, poněvadž zamlčení povstati by mohly nepříjemnosti a často snad i velké škody.

Aby v manželství podnět se nedal k peněžité rozepři, musejí novomanželé pospolu vyměřiti vydání svoje podle příjmů svých. Hospodyně zachovejž pro sebe sumu určenou k výdajům domácím a z peněz, obdržených na měsíc, ukládejž hned na stranu potřebné peníze na činži, na služné, palivo, světlo, část na vydání rozličná a snad nepředvídaná, a ostatní peníze stačiti musejí na stravu, jejíž podle potřeby pro měsíc celý snadno vypočítati se mohou podle potřeby denní.

Hospodyně pak zjedná sobě hnedky dvě knížky, z nichž do jedné zapisovati bude denní výdaje a do druhé příjmy a výdaje celého měsíce.

Do knížky první pro výdaje denní ku př. zapíše se:

Výdaje učiněné v měsíci lednu.

..... zl. / kr.

1.Housky

Smetana

Maso.....

Mouka.....

Pivo.....

atd.

..... zl. / kr.

2.Housky.....

Knížka druhá pro příjmy a vydání měsíčné obnášeti musí více než dvanáct stránek a zapisuje se do ní způsobem následujícím:

V měsíci lednu..... Příjmy.....Vydání

.....zl. / kr.zl. / kr.

1. 100 / 60

3. 50 /

atd.

1. Činže 15 / 20

Služné 4 /

Palivo

Rozličné vydání

Světlo

Šatstvo

Strava

atd.

Po celém roce spočítají se příjmy a výdaje a zapíší se do jiné knížky, která se uschová. Malá ta práce a pořádek takový odmění se tím, že manželé nahlédnouti mohou v každou chvíli, jakým způsobem se penězi nakládalo a kde by se snad zjednati mohla úspora možná.

Manželka hlediž pak sobě toho zvlášť, aby manželé domácnost zpříjemnila tak, aby z klopot těžkého života domů se navraceje v pravém klidu odpočinek a útěchu našel, čehož docílí, když u nepřítomnosti manžela všechny hlavní práce vykoná, aby u jeho přítomnosti vždy čistá, milá a rozkošná, čas jemu zpříjemnila a zkrátila. Manželka ulehčí manželovi a snáší s sebou často těžké břemeno jeho, když do myšlének jemu se vpraviti a city jeho s ním sdíleti umí; pročež nezanedbávejž manželka vzdělání ducha i srdce, nýbrž čítej ráda v přiměřeném čase knihy dobré, zvlášť ale noviny, z nichž dověděti s můžeš věcí ve vlasti a ve světě se dějících, aby příležitostně slovo rozumné promluvíti a vedeným rozmluvám porozuměti mohla. Způsobem zde naznačeným zajisté nevšední manželka a manžel libuje sobě v domácnosti, v níž nachází poklid, soustrast a pravý odpočinek, zajisté nezatouží po hlučné společnosti mimo svůj dům.

Rozdělení času v měšťanské aneb úřednické domácnosti:

Vstává se ráno v pět aneb v půl šesté. Snídá se v šest aneb v půl sedmé, při čemž objeví se manželka i děti již umyté a oblečené v komnatě již uklizené. Po snídání uklízí se úplně, pak kupují se věci potřebné, odbývají se práce domácí, šije se atd. Ve dvanáct hodin aneb o půl jedné se obědvá. Po jedné konají se domácí práce, šije se atd. Ve čtyři hodiny se svačí a pak opět se pracuje až do půl sedmé aneb sedmi hodin, kde se večeří. Po večeři nejlépe zabývati se nějakou prací lehkou, pletením, neb čtením aneb jinou prací potřebnou. Po deváté hodině po modlitbě jde se spát.

O chování se hospodyně k čeládce.

Čeládce má se úpravná, ač jednoduchá, ale dostatečná strava dávat. Z ohledu toho není třeba, aby služební stejné s pány potravy požívali, leč by se taková strojila jídla, že by k nasycení mnoha i zdravých žaludků stačila. Vaří-li se však pro málo osob skvostněji, jest potřebí, aby se pro čeládku něco jednoduchého, ale silnějšího připravilo. (Ku př. Udělají se knedlíky aneb buchty. Na jednu osobu počítá se žejdlík [pozn. Žejdlík (dial. Židlík), -u a -a m. stará míra na tekutiny n. sypké hmoty (necelého 0,5 litru)]. černější mouky a půl žemličky, na kostky rozkrájené. S trochem mléka a soli zadělá se to na knedlík, uvaří, pak rozkrájí a buďto se to omastí aneb omáčkou polije. Na buchtu zadělá se ta mouka s kouskem másla, mléka a drobtlem soli a kvasnic pak se buď mákem aneb povidly naděje a upeče se na pekáčku, máslem vymazaném. Hrachu neb čočky počítá se na jednu osobu tři čtvrti žejdlíka. Když pak se uvaří, omastí se buď sádlem aneb máslem.

Záhodno jest, aby se služebným vždy něco masitého pokrmu dostávalo; obzvláště jim toho v městě potřebí jest, kde není toho povětří a mléka, jímžto se venkované občerstvují. Úpravná, ač jednoduchá potrava, i z části s masitým pokrmem smíšená, dodává pracujícím lidem síly a veselé myslí, aniž by hospodyně mnohem větších útrat učinila.

Po vykonání náležité práce dopřeje moudrá hospodyně své čeládce oddechu, aby služební buď sobě odpočinuli aneb potřebnou správu šatstva sobě pořídili. K takovému oddechu ustanoveno jest obzvláště nedělní a sváteční odpolední, kdežto služebným i dovoleno jest dle možnosti sobě vyjít. K vykonání nedělní a sváteční pobožnosti musí se čeládce též jistý čas vykáhati. Neboť hospodyně toho co nejpřísněji bedliva budiž, aby její čeleď nábožnou i mravopočestnou byla, v ohledu tom sama dobrým příkladem předcházějíc. Ona vediž svou čeládku k hospodárnosti, šetrnosti a jednoduchosti v šatstvu, budiž jí rádná i pomocna ve všem. Rozstůně-li se čeledín, pečuj hospodyně o náležité jeho ošetřování.

Hospodyně o všecko v domě pečovati, všeho ve své domácnosti bedliva býti má, aby věděla co se všude v jejím hospodářství děje. Kdyby sebe více služebných měla, nikdy se na ně nespolehej, ne proto, že by toho nehodni byli, ale z té příčiny, že těžko jest člověku, méně vzdělanému, vyhověti vůli naší. Přihlížením poučujem a tím ubývá vády i sváru. Nic nekazí služebných více, než nedohlžení, aby nemařili věcí, aby nezanedbávali svých povinností.

Jedna z prvních zásad rozšafné hospodyně budiž, aby před čeládkou, sebe věrnější, uzavírala skříně, špižírnu a vůbec všecky věci skvostné a drahocenné. Přijímajíc čeledína do služby, odpočítej mu všecky věci, jež ku vykonání práce jeho náležejíce, jemu vydány a svěřeny býti musejí. Neboť on z toho svým časem účet složili má. Nenít to nedůvěrou k jeho věrnosti, nýbrž takové jednání sluší pořádné i rozšafné hospodyně, uspokojujíc ji tím vědomím, že neposkytuje služebným příležitosti ku zpronevěřilosti a neuvádí je v pokušení. Jedná-li moudrá hospodyně vždycky s takovou opatrností, nevzbudí její uzavírání v čeládce žádné nevole, nejsou novotou svou nápadné, anobř věcí obyčejnou zdáti se bude.

Máli hospodyně čeledi s prospěchem panovati, musí i sama hospodářství rozuměti, náležitou povědomost i zběhlost ve věcech domácích sobě osvojivši, aby v čas potřeby své služebné vlastním příkladem poučiti, práci jejich oceniti a řídit mohla. Žádná práce nezneuctívá hospodyně, nýbrž naopak získá jí důvěru i vážnost čeládky. Hospodyně povinností svého stavu zadost činíc, jest všeobecně ctěna i velebena.

Ona budiž své čeledi vzorem zapření sebe samé, mírnosti a tichosti. Jednání její se služebními prosto budiž všelike surovosti, libovlnosti a rozmanitosti. Přísnou ale i laskavou a spravedlivou vládkyní budiž v domě svém. Hospodyně tak sobě počínajíc, nakloní zajisté sobě za krátký čas čeládku důvěrou, láskou a oddaností i dojde tím způsobem nejsnáze žádoucího cíle, že bude míti dobré čeledíny.

Formuláře k vysvědčení služebných.

[pozn. Vysvědčení se zapisovalo do tzv. pracovních knížek, jejichž povinné vedení zaváděl živnostenský řád vstoupivší v platnost k 1. 1. 1860. Pracovní knížky vydával je příslušný politický úřad, v případě Prahy magistrát; nahradily starší vandrovní knížky. Platily také "co průkazy cestovní a legitimační a sice k cestám do cizozemská"].

Vysvědčení takové napíše hospodyně podle zásluhy a chování se služebných, přísně držíc se při tom té zásady, aby jiné paní neoklamala. Týmž způsobem donutí se poněkud služebné k lepšímu chování se, poněvadž ani ta nejšpatnější služka špatným vysvědčením vytasiti se nechce.

Vysvědčení jak náleží dobré.

Nížepsaná dosvědčuje tímto, že Anna Borovičková z Chlumce u mne ve službě co služka do prvního ledna roku 1870 sloužila, i v tom čase věrně, způsobile, pilně a mravně se zachovala, pročez každé paní svědomitě odporučiti ji lze.

Dne 1. ledna 1870.

Vysvědčení ani pochvalné ani špatné.

Dosvědčuji, že Barbora Kratochvílova z Benešova u mne ve službě co kuchařka od 15. srpna roku 1869 až do 15. listopadu téhož roku ku spokojenosti sloužila.

Dne 15. listopadu 1869.

Kdyby toho zapotřebí bylo, vynechají se i ta slova ku spokojenosti.

Špatnější vysvědčení.

Že Alžběta Rožmitálova z Holešovic u mne ve službě co chůva jeden měsíc sloužila, i ačkoliv věrná a pracovitá byla, přece jako chůva marná byla a nespolehlivě se zachovala, dosvědčuje.

Dne 15. října 1870.

Špatné služce nesmí hospodyně sama vysvědčení napsati; nýbrž hospodyně dostaviti se musí se služkou u úřadu, kde pravdu poví. Úřad potom sám vysvědčení služce podá.

Jak hospodyně bytu svého i komnat sobě hleděti má.

Dobrá hospodyně vyhlídne sobě podlé svých poměrův a příjmův náležitě obydlí a rozdělí pokoje i komnaty podlé domácích potřeb, i aby rodina pohodlně i zdravé přebývati a žíti mohla. Rozšafná hospodyně opatří komnaty své náležitým domácím nábytkem, jenž také podlé stavu hospodářů zjedná i zřízení budiž Ozdobnost ale i úpravnost příbytku nezáleží toliko ve skvostném, drahocenném náradí, v nádherných okrasách i šperkovaném náčiní, nýbrž zakládá se hlavně na důmyslnosti a krasochuti paní, ježto domu vládne. Důvtipná i krasocitná správkyně domu i při menších důchodech a tudíž i skromnějšími výdaji dovede toho, aby zřídila sobě byt svůj tak, aby každý rád v něm přebýval. Čehož když dovedla, vykonala úlohu svou převýborně. K tomu účelu postará se o to, aby vkusně rozestavila nábytek, jenž by libostné pohodlí poskytoval. Jsouc důmyslná i v ženských pracích umělá, pořídí sobě v prázdných chvílích za neveliký peníz všeliké ozdobeniny, ježto jednoduchou vkusností ku pravé okrase příbytku poslouží, libujíc sobě i v srdcejemných květinách, utěšených to dítkách milostné přírody. Ponese-li vyzdobení příbytku ráz duše jemné, krasocitné, jednoduché i prostomilé, stane se byt velepříjemným stánkem, ne toliko pro rodinu, nýbrž i pro všechny příchozí, obzvláště když slušné i přívětivé chování hospodyně hosti uvítá.

Hospodyně hleď ale obzvláště toho, aby komnata či pokoj, v němž rodina přes den přebývati má, byl dosti prostranný, světlý a suchý i aby pro vlastnosti zde uvedené neproměnil se snad v pokoj návštěvní, do něhož společnost aneb hosti jen zřídka se schází; poněvadž obzvláštní ohled bráti se musí na zdraví rodiny, na něž pokoj suchý, světlý a prostranný prospěšně působí.

Františka Hansgirková: Průvodce dívky a budoucí hospodyně. Praha, I. L. Kober, 1869.

[...]

O povinnostech panny

[...]

Povinnosti, jež panny se týkají, ukládají jí předně, aby poznala dobře sebe samu; aby chyby svoje vždy nahlížela, je odstranila; svou řeč aby na uzdě měla, vůbec nikomu ani slovem, ani pohledem neublížila; aby čista jak na těle, tak na duši byla a ani myšlénkou necudnou sebe nepoškrnila; nepravému aby se vždy vyhýbala, ano vše nepravé aby v ošklivosti měla. Panna, krácejíc po cestě jí naznačené s čistým svědomím před Bohem i před lidmi, pečujž všemožně vyučováním sebe samé o svou budoucnost a strávíž čas svůj užitečně.

[...]

Povolání děvy

Povolání i úkol ženského pohlavní, od Boha mu naznačený, jest velmi rozsáhlý a důležitý, a poskytuje srdci, toužícímu po vyplnění povinností tolik, že myslící ženská, nacházející se v jakémkoli oboru, uspokojení naléztí může.

[...]

Kdo medle lépe než ženská toho dovede, aby něžným, šlechetným citem, rozšafností a láskou k pořádnosti, svým milým v domácnosti libý stánek upravila, ve kterém buď otec aneb bratři rádi by přebývali, sobě oddýchali, odpočívali a nové síly nabyli?

Není tedy povolání ženských krátké a liché, jak některé nespokojené, krátkozraké ženštiny je nazývají, opovrhující svým úkolem zajisté krásným, rozsáhlým i důležitým a chtějíce ve své zpozdilosti působiti v oboru mužském a se emancipovati.

[...]

Panna

[...]

Děva, pohrávající si s dětinskou myslí, proměňuje se v krátký čas v pannu rozvážnou a důmyslnou, brzo novou důstojnost svou poznávající, jelikož zcela jiné požadavky od ní se činí. Neboť děva, sotva že odrostlá, musí samostatněji sobě počínati, toho, čeho se naučila a v čem vycvičila v živobytí používati, musí samočinně o sebe pečovati a vše rozvažovati.

City, v prsou jí dříve dřímající, se probouzejí, ňadra se šíří a srdce její neznámou touhou a láskou se naplňuje. Šťastna jestiž ona panna, jež jako děva již k nábožnosti a všeliké ctnosti přidržena byvši, s láskou k oběma přilnula; neboť vedena svatou várou a chráněna nevinností a ctností co štítem před každým hrozícím jí nebezpečenstvím, kráčí ona pokojně po cestě od Boha jí naznačené a mine se s mnohým trním, které nepokojné srdce, vášněmi zmítané, tak snadno bodá a nešťastným činí.

[...]

Nevinnost a čest budiž panně dražší než živobytí samé; neboť bude-li jednou o ni připravena, nikdy více se jí nenavráti a život její poškrvněn zůstane na věky. Pročež nedejž panna přístupu nečisté myšlence, kterážby duši její poškrvnila a střež se co nejbedlivěji všech vášných, svůdných slov a řečí, jež do duše a srdce se vetřevše, život jeden jí stráviti hodlají.

[...]

Nejpěknější a nejdražší věno přináší panna svému ženichovi, vstoupí-li dostatečně a náležitě vzdělaná do manželského stavu. Šťěstí obou manželů ale hlavně zakládá se na dobře zavedené a zřízené domácnosti, kteroužto spravovati a vládnouti musí; pročež přičiniž se všemožně panna o to, aby záhy k pracovitosti přilnula a sobě všecky vlastnosti dobré hospodyně osobila. Čistota a pořádek provázejž ji všude; a při všem cokoliv koná, podporujž ji mysl k Bohu pozdvižená, čímž každému počínání svému jakoby posvátnému žehnáno bude. Panna přivykejž též záhy spořiti, neboť šetrná a spořivá ženská jest podpora celé domácnosti, základem blaha svého domu. [...]

Panna chrániž se obzvláště pak rozličného rozmaru a vášně, neboť rozmar a vašeň bývají často rušitelé pokojného a klidného živobytí, jsouce příčinami domácí nesvornosti. Pročež vynikejž panna povždy klidnou, pokojnou myslí a oko její dobrotou zářící hlediž vždy jasně a upřímně všem s ní žijícím vstříc.

Netoliko tělesní, nýbrž i duševní krásou budiž panna provázena, kteroužto každá její řeč, každý pohyb i pohled na jevo dávati musí; pročež obzvláště o to péči mějž, aby cokoli mluví, nenuceno bylo, každý pohyb a pohled sličnou příjemností vyznačen byl, aby ústa řeči hrubé přístupu nedávala a okem čistým čistá duše se zračila.

Oděv panny budiž povždy čist, prost, avšak i vkusně upraven. V takovém stroji libujíc sobě, mějž ona za nejkrásnější šperk nevinnost, ctnost, skromnost i líbeznost.

[...]

O pracích v komnatě

Aby komnata, v nížto panna přebývá. příjemný dojem učinila, není zapotřebí ani skvostného a nádherného nářadí, ani drahých ozdob a šperků; nýbrž jedině čistota a spořádanost stačí, aby oko přichozího mile zaujala, obzvláště ovane-li jej v komnatě dech něžnosti, jemné krasochuti i důmyslnosti a uvítá-li jej útlocitnost a uctivost v osobě úslužné, sličné panny. Pročež má komnata povždy čistotou i pořádkem a jemnou vkusností vynikati, ozdobena byvši umělou rukou důmyslné děvy.

Úprava komnaty tak zřízena buď, aby pokoj vstupujícímu na první pohled vždy v takovém způsobu se objevil, aby v přichozím dobrý úsudek o pořadatelce komnaty povzbudil, poskytujíc zároveň každému hostu žádoucího pohodlí a poklidu.

[...]

SOFIE PODLIPSKÁ

5. Sofie Podlipská: Studie o práci. (Přednáška čtená 18. ledna 1889 ve spolku Domácnost) Přednášky Spolku "Domácnost" (Česká škola kuchařská), č. 3. Nákladem spolku Domácnost, Praha 1889.

Kladu sobě za čest, jak mi bylo letos uloženo, zahájit letos řadu přednášek vašeho slavného spolku. Činím to s přáním, aby nadále se dařilo vašim krásným snahám, jimižto jste se ujaly veledůležité stránky vychování ženského, kterým jest vedení domácnosti a starání se o kuchyň.

Dobrá, svědomitá, pečlivá hospodyně má zajisté ve svých rukou jeden z nejdůležitějších úkolů ve státu. Jest to úkol tichý a nic o něm nevnika do veřejnosti. Čím tišeji ho lze provést tím jest domácnost šťastnější. Bývají to smutné příležitosti, když o té domácnosti veřejně se rozpráví, třeba by se přitom sebe více vychvalovala ctností, sebezapřením, přičinlivostí té dobré duše, která každý dech a tlukot srdce svým milým zasvětila, aniž mohla předejiti té neb jiné katastrofě, které se pak veřejnost chopila uchopila do všech úhlů světa rozhlásila.

Hospodyně nejedná se o nic jiného na světě, než o spokojenost a zdar všech svých milých, a dostane-li se jí na sklonku žití uznání těchto, jest více obdařena než slávovenci a veřejnými poctami. Při tom neví sama, jak hluboko zasahuje její činnost do všeho jiného, jak její smysl pro správnost a pořádek, její snaha udržeti svornost v domácím kruhu základ tvoří nejlepších povah, z kterých pak vrstvy společenské se skládají.

Dobrý domácí pořádek tvoří kolem těch, kteří ho užívají, tak zdravou atmosféru, podporuje jejich činnost tak zdárně, že sami ani nevědí, co na něm mají. Kdo musí žiti bez tohoto pořádku, bez teplého

středu domácnosti, kterým je domácí krb a u něho bytost, která na vše pamatuje, vše obstará, každou nepříjemnost odstraňuje, nepřestává si stýskati, jak je opuštěn.

O tom rozprávělo a psalo se již mnoho a dávno není vše vyčerpáno o té věci, kolem nížto ženské žití a ženské snahy se otáčejí.

Býti dobrou hospodyní, rozuměti kuchyni a celé domácnosti, tomu měla by se učit každá dívka i ta, která sobě obírá se jinak dráhu docela rozdílnou oddávajíc se studii, umění, obchodu, průmyslu. Vždyť nikdo nezná osud svůj a stihne-li ji osud býti středem rodiny, jest nevyhnutelně věnovati se těmto povinnostem. Čím jest vzdělanější, tím hloub pojme pak zajisté jejich význam. Bude jí to státi snad nějaký vzdech, když odloží své knihy, kresby, uzavře-li své piano a změní-li to vše za vařečku, ale ten vzdech uspoří sobě, jestliže dříve již bylo také pamatováno, že by mohla někdy se státi hospodyní. Pak uspoří si aspoň trapných začátků a pustí se inteligentně do díla, o kterém se myslí, že je bezduché.

Avšak bezduché je každé dílo, nevloží-li člověk ducha svého do něho. Bezduchá není žádná mechanická práce, vložíme-li do nínechci říci ducha, ale lásku, a jak s láskou se pracuje třeba to nejnamáhavější, v tom záleží jako zázrak.

Uznánoť tedy, že jest záhodno, aby každá dívka, trochu-li tomu poměry dovolují, v domácnosti důkladně se vycvičila, tak aby jí byly někdy, až to vzala opravdově do ruky, obtíže hračkou a aby následkem přemožených obtíží mohla z plna srdce tu práci milovati.

Nyní jest třeba podívati se na druhou stránku této otázky.

Mnohá dívka v našich moderních poměrech výborně vycvičena v domácnosti a toužící věnovati se jen jí, nedochází tohoto cíle. Náhodou nenáleží do počtu těch, které se provdávají nebo provdá později. Tato musí hledět v jiném zaměstnání hledati výživu a povolání. Jsou mnohé příklady, že jí to pranic netěší a že nevyniká v jiném zaměstnání.

Tutu otázku doufám, že čas rozluští co nevidět. Budiž mi jen dovoleno o tom prohoditi nějakou myšlénku.

Zde se jedná o nové odvětví ženského postavení. V některých rodinách a větších domech bývají zaměstnány vzdělané slečny jako hospodyně čili klíčnice, dozorkyně nad dětmi. K tomu bylo by dobře obracet zřetel slečen hledajících zaměstnání. Takových míst jest posud málo věnují a málo se osvědčují v takovém místě. Věřím, že není lehké, něco takového zastati. Ale uměti věc svou tak důkladně, tak důkladně, jak se žádá na učitelce, aby věc svou znala než místo nastoupí, to muselo by přece jen pomoci.

Skvělý příklad, činí se může státi soukromý pensionát (ústav k výchově mládeže, který poskytuje zároveň celé zaopatření), podán jest právě prakticky.

Nuže po příkladě jeho mohly by býti zařizovány také skromné, laciné jídelny pro množství dívek, jež nemají vlastní domácnosti. Krátce v tomto dolu může se ještě dolovati a hledati zrna zlata.

Sláva české kuchyně a českých hospodyň byla rozhlášena i tenkrát, kdy sláva českého národa pohřbena byla.

České hospodyně jí držely. To není jen lichá pochvala a velmi mnoho v tomto skutku záleží.

[...]

Hospodyně matka dala příklad všem, jak použití každé chvíle, jak věnovati veškerou sílu blahu a zachránění rodiny.

Na jiných stavech tížilo národní neštěstí a mnohé sledující války a nepokoje neméně. Jestliže se měli živnostníci a menší obchodníci jakéhosi blahobytu dodělati, bylo tu třeba opět velkého napjetí sil v domácnosti.

Ještě to pamatuji živě, jak to chodívalo v těchto domácnostech, kam jsem jako dítě mnoho přicházela.

Ještě vidím všude to rembrandtovské šero skrovného osvětlení, nad nímžto za našich dnů skvěle zvítězily lampy a plyn. Tehdáž byl na denním pořádku lojový kahánek v kuchyni a v pokoji jediná lojová svíčka, s nížto se šetřilo jako by zlato hořelo.

Hodina soumraku byla zasvěcena intimním návštěvám a přítelkyně se scházely s takovým pletením, kde mohly jen po paměti pracovati. Pustilo-li se očko, přece zdvihlo se nějak u samého okna ještě nebo u žáru z kamen.

S tímto se neskrbliho. Jen co je pravda. A teplo bývalo v pokoji, kde všickni se zdržovali. Za to měli mráz v ložnicích. To bylo zdravé. Za soumraku měla hospodyně sama také chvíli oddechu a nechala spočívati své neúprosné žezlo pod záminkou, že je škoda již rozsvítit. V kuchyni brilantně uklizené používalo se té chvíle k nošení vody a štípání dříví. Na schodech pod ohromným krucifixem kmitala věčná lampička, ale všude bylo nerozsvěceno. Hovor otáčel se kolem domácích prací a jak se v těch kterých domech ještě více hospodaří. Vypravovalo se jak energická hospodyně vidouc večer, že nikdo nepracuje, kterak všichni jen rozprávěli, zhasila jedinou svíčku. " Na tu práci vidíte dost." Řekla jim.

Mně tanou posud na myslí dvě krásná děvčata, jichžto každý litoval pro nesmyslné šetření rodičů, kteří si přece už byli koupili domek z úspor živnosti. Ale posud nedali dcerám na trochu té parády v neděli a tyto pletly karkulky [pozn. karkulky = dětské čepičky] a dětské kabátky, z čehož se šatily. To rodiče schvalovali sice, ale matka jim večer tvrdošjně upírala k tomu svíčky. Tak používaly tedy měsíčních nocí ku práci a pletly, dokud jim měsíček svítil. Temných nocí použily pouze ke spánku. Jedna z nich zemřela tuším mladá, druhá stala se bohatou dámou a posud je tato rodina, silně rozvětvená, jedna z nejskvělejších v Praze. Pranic nestyděly se dcery z dobrých domů vyšívati a plésti do krámů, vybývalo-li jim k tomu času. Až příliš rychle uplynula ta černá tak nazvaná hodinka a všickni ji co možno prodlužovali.

Banda dětí hlučela kuchyní a chodbami. Kroužek pracujících přítelkyň tulil se s počátku kolem oken, pak kolem kamen, až posléze je přepadla černá noc, tak že se bylo třeba domakati se dveří [pozn. domakati se dveří = dotápati ke dveřím], aby někdo došel pro tu skvostnou lojovou svíčku, která pak zářila ve svícnu lesku lesk přímo slunečného s družným tratiknotem rovněž pečlivě leštěným.

Přítelkyně se rozprášily každá za svou povinností.

Hospodyně účastnila se živnosti a věnovala se jí celý večer, anebo chystala vše k rannému stávání, dle toho, jaká to byla živnost. Přehlížela účty, počítala peníze.

V kuchyni byly stále rozdělaný nějaké práce pro zásobárny.

Zásoby dělaly se ohromné, vše strčilo se do zásob, ale kromě toho nesmělo se již mnoho vydávati. Celý podzim až do Vánoc byl takovými pracemi vyplněn.

Čím lepší hospodyně, tím více potřeb vyrábělo se doma. Doma lily se svíčky, vařilo se mýdlo, dělal se škrob. Všecky možné plodiny byly naloženy nebo sušeny. Věeho druhu mastnota vyvařena, a stále myslilo se na to, co ještě doma vyrobit.

Některá hospodyně pokoušela se o vaření piva, ocet dělal se doma a rozumí se, že všelijaké druhy likérů. Co rok obnovila se také malá domácí lékárna domácích prostředků pro obyčejné neduhy, a mnohé z těchto bývaly dokonce rozhlášený v širších kruzích.

Housky a rohlíky do kávy po ránu byly dlouho za luxus považovány a domácí lidé jedli chleba. V pátek napeklo se pak tolik buchet a pečiva, že to stačilo často na celý týden k doložení.

V takovém stylu asi vedla se domácnost živnostníkův a závodů. Hospodyně vstávala za šera v létě, v zimě za tmy a jíní, a byla buď v ohradě u dříví v kožíšku zaobalena, nebo u drůbeže anebo při rozdávání pečiva po ránu, anebo ve studeném masném krámmě.

Doma řídila to velké těleso domácnosti, jejímžto prospěchem bylo, zastala-li si doma co možno mnoho odvětví práce.

V takových poměrech nebyly žádné ženské ruce zbytečny. Neprovdané dcery mohly bezstarostně v rodině zestárnouti. Staré tetičky byly všude vítány. Při tom balvanu domácí práce nebylo obyčejem zaměstnávat mnoho služek. Také se nesvěřila žádná práce služce, leda nejhrubší. I při prádle byla hospodyně sama, služka jí šla pouze k ruce.

Nemohla-li hospodyně stačit, dala se zastati raději nějakou příbuznou anebo známou, která vypomohla za nějaký oběd a něco ze spíže.

Všecko prádlo šilo se doma. Ale na šití šatů neodvážil se nikdo, ba tenkrát se mělo za to, že to dovede jen mužský.

Bylo-li dopřáno takové svědomité a neúnavné hospodyně provést úkol svůj bez pohrom, s pozhnáním nebes přízně mohla někdy spokojeně oči zamhouřiti k věčnému spánku.

Ta již zůstavila po sobě památku. Dějiny jejího jména nepoznamenají a přece budovala a střádala a pomáhala mocnou rukou udržovati budovu společenských poměrů stále ohrožovanou, bořenou, pustošenou, hubenou šílenými bohopustými válkami.

Tento typ hospodyně české byl to, který také pomáhal předržeti, překlenouti a zaceliti hrozné trhliny zlých časů.

Naposled po veškerém vypočítávání její obezřetné činnosti a spořivosti jest také ještě dlužno činiti zmínku o velkolepých příležitostech, při kterých vyšlehlo jako meteor její kuchařské umění.

Jak nebyla by bývala také výtečnou kuchařkou, měla-li tolik rozumu, rozhledu, uměla-li několik řemesel také ještě.

[...]

Mezitím, co takto domácnost dobře řízena, jako malou říši tvořila a hodně mnoho práce v sobě soustředila, jí vykonávala a blahobyť střádala, duch času pracoval naopak a staral se o větší ještě rozdělení práce nežli před tím. Již zakládány továrna za továrnou s parními stroji. Milý kolovrat odstěhoval se dávno na půdy a mnoho jiného bylo lze koupiti laciněji než doma se vyrábělo. Tento převrat děje se ještě stále a možná že v příštím století již lidé nebudou čísti a psát, že budou lidé zas jen mluvit druh druhu a mluvenému slovu, vycházejícímu z Edisonova přístroje naslouchat.

Buď tomu jak buď. Komu jest vrozena a vnuknuta láska ku práci, ten zasnoubí se s ní, zaslíbí se jí, žije pro ni, vidí v ní své náboženství.

Vždy zamýšlívám se nad tím, jaký to podivuhodný pud člověka pobádá ku práci, ku vymyšlení práce nové, k postavení děl obrovských.

[...]

Ubohý Pariah [pozn. Pariah = pária, příslušník potlačované kasty v Indii; přeneseně bezprávný, utlačovaný člověk, vydědělec] k těžké práci zrozený narodí se se smutným, malým staříčkým obličejem, jakoby napřed již pocítil tu řadu strastí, které naň čekají.

Málo hraje si tu ubožátko. Záhy je zapraženo do jha práce a v tom setrvává do smrti. On práci může milovati tím zápalem, který jiní lidé poznávají. Ba mnohý nenávidí a proklíná ji denně. Některý je k ní lhostejný, ale ku podivu, jsouť naopak příklady, nemusí-li ten který dělník ničeho dělat, že se mu stýská, že pak jsou mezi těmito ubohými lidmi ještě jiné příklady, které nelze jinak nazvat nežli divy. Ty vyskytují se hlavně mezi ženami, kde žena se činí, šetří a hospodaří, až si trochu pomůže, až to někam dále přivede než odkud vyšla, až se jí podaří postarat se o dítky jak možno, aby se každé něčemu výnosnějšímu vyučilo. Má-li tato žena také hodného muže, děti, které jí brzy pochopí, zápasí s osudem, ano, zápasí obrovsky. Jí není žádná práce obtížná, nedá se ničím sklíčit, nalézá ještě nějaké chvíle pro práci jinou a zastává možný i nemožný úkol svůj, že se jí každý podiví. Zdalíž pak zvítězí? Ne vždycky. Ona podléhá někdy na polou cestě. Ale pokud v ní je jediný dech, doufá, že to půjde. Ona umírá, ale muže a děti napomíná, aby se drželi jako ona. Zemře hrdinsky. Ale smrt jí nesklíčí.

Taková povaha a nadobyčejná síla jest výjimkou a přece jsou takové pracovnice. Jen se po nich ohlížeti. Taková žena mohla by každému dáti příklad dobré mysli. Ona ji neztrácí, dovede se zasmáti, zajímá se o to, co kolem ní se děje. Ona je spokojena. Nikdo neslyší ji naříkat.

Málokdo ji oceňuje ubohou. Ještě se jí smějí, že má pořád naděje plné kapsy, že si zpívá ve chvílích, kde jiná by do vody skočila.

Nelíčím věru z hlavy. To vše je takové, ale málokdo oceňuje takovou osobu, ona neobtěžuje tak snadno žebrotou, nedolézá, nenaříká, ale kdyby se té podalo pomocné ruky, byl by to skutek výborný.

[...]

Do nebe volající bývá osud vdov skoro všech stavů, ovšem nejvíce těch, jež tu zůstanou s houfem dětí beze všech prostředků a jen ty dvě ruce mají, aby zjednala výživu a spolu domácí pořádek. Jaké je to shánění nežli něco se najde, jaké jsou to chůze, jaké lámání hlavy. Ale vydaří-li se to trochu jen, mohou říci opravdu, že neznám spokojenějších osob než takové ženy, které sami sebe, své pohodlí, zálibu, vše na světě v plném smyslu slova obětují. Jakou mají radost, zdaří-li se jim úloha, jež na počátku se zdála nepřekonatelná, jak těší se všemu se učiti, troufají si vše dovésti, vpravují se do všeho. Jen když to trochu jde! říkají. Jenom tolik a tolik let, abych to ještě vydržela a oko svítí se hrdinské ženě. Její chůze je jak okřídlena, vše, co vezme do ruky dělá rychle a dobře.

Omrzelost nemá k ní přístup, a to je to štěstí. Smutek má v srdci a také úzkost a starostí dost. Ale ona zvykla žít v tom ohledu ode dne do dne a mysliti stále na to nejbližší, co se odbyti musí. Nemá, nesmí dopřáti sobě času, aby klesala ve smutek a se starostmi se trápila. Zvykla zápasu s těmito v pravý čas, když už jsou nedobytny. Pak ozbrojí se do toho ztuha a nějak musí se to poddat.

Jak vděčna je, může-li pracovat, jak je jí ta práce milá. Líbá ji jako přítelkyni. Jen více, ještě více práce chtěla by dostati. Rozkoší je jí probdítí při ní noc a urvatí za to rodině kus živobytí.

V jiných zemích jsou zřízeny pensijní fondy pro vdovy a sirotky také v jiných stavech kromě úřednictva a učitelstva.

Povinnost a láska k rodině vzněcuje v tomto případě tak pozoruhodně lásku k práci, že nelze tomu dosti se nadívat, komu stojí za takovou obětivost pozorovati.

Podaří-li se takové matce vychovati a zaopatřiti své děti, ubude-li jí starostí na stará léta, tu bývá mi od jakživa zotavením pohovořiti s takovou zkušenou stařenkou a vyslechnouti příběhy jejího života, pozorovati její filosofický klid, její spokojenost v nějakém dosti těsném zákoutí, a co hlavně, jak posud koná práci, s jakou radostí běže dílo do ruky, jak se na ně dívá, jak lehounce ho drží a jak horlivě se do něho pouští, jaké štěstí se jí leskne v oku, má-li to hotové a jak se těší na nový začátek.

[...]

Štasten, kdo umí pracovat, komu práce se dostává, jemuž jest požehnána, kdo výtěžku jejího šťastně užije ku blahu jiných k uspokojení svému.

Že se to vše vždycky takto neshoduje, k tomu není třeba ani tak velké zkušenosti.

Vedle práce samé bývá tu práce druhá, to jest zápas o práci, hledání práce, udržení se v ní, a ještě více jest tu třeba vytrvalosti a při nezdaru a mravní síly v udržení se v tom zápasu, kterým je život.

Stoupáme výše ve sféru, kteří nemají třeba pracovati pro výživu, kterým jde pouze o vyplnění času, o zaměstnání.

Jak jsme viděly v nejnižších pracovních třídách lhostejnost anebo zarytý hněv, tak zastáváme se ve třídách práce úplně zproštěných s povahami obyčejného druhu, které dovedou celý život výborně ubiti pouhým přecházením, oblékáním, svlékáním, zábavami a sladkou nečinností.

Avšak i zde zastává se tu i tam jako hvězda blahodárná a horlivá činnost.

Osobnost takto postavená vzbouzí snadno pozornost, obdiv, sympatii, vděčnost, věnuje-li se s láskou a se zdarem nějaké činnosti. O ní netřeba šířiti slov. Dočítáme se v žurnálech o tom chválu neskonalou.

[...]

Ale chceme-li dáti hold čisté pravdě, musíme se přiznávati, že v žádném jiném spolčení k ošetřování nemocných na příklad tolik disciplíny a nezištné obětivosti se nedocílí, jako u sester řádů nemocničných.

Humanistické snahy našich spolků lidumilých mají se tady čemu učit a v čem záleží hlavní páka činnosti ošetřovatelek, to jest přece jen láska, nadšení pro věc.

Býti dobrou ošetřovatelkou nemocných je věru tolik, jako býti světicí, třeba ošetřovatelka tato neměla růženec v prstech a modlitbičky na ústech.

Takovou ošetřovatelkou byla Miss Florence Nightingale [pozn. Florence Nightingale, 1820-1919, anglická ošetřovatelka, vyznamenala se hlavně ošetřováním raněných v krymské válce. Považována za zakladatelku profesionálních škol pro ošetřovatelky] a mnohé anglické a americké dámy, jež se z povolání pravé lásky k bližnímu tomuto těžkému úkolu věnují.

Dočítáme se často také, kterak francouzské ošetřovatelky vyznamenány bývají pro velké služby v nemocnicích, ale mého vědomí bývají tyto sestrami klášterních řádů.

[...]

Nuže! Každý dělá právě co může. Myslím slovem každý každého, kdo má spečetěno spojení s prací láskou a nadšením, jež ničím neochabuje.

Naposled přicházíme ještě do pravého středu praktického života, do starých a různých zápasů o práci.

To jsou těžké chvíle pro jednotlivce a rodiny, jedná-li se na rozhraní mladistvého věku o to, čím bude, k jaké práci se rozhodne.

Opět šťasten, kdo neváhá a se nevíklá, ať mladý muž nebo děvče a ví-li hned, co chce a je-li, co chce, také pravé, uznává-li to jeho okolí, může-li to vše být.

Avšak, kde pak mívá osud vše tak hezky na tácku upraveno? To vždy tak nejde a teď přijde váhání, zklamání, klesání mysli, nehoda s domácími, odpor a co ještě bývá.

Tu stojí to mladé stvoření v krásné době svého výkvětu a nerozhodností hlodá mu u srdce.

Mnohdy je pud povolání velemocný a poměry nedovolují ho sledovati. Nedá-li se tu provésti vůle tak určitá, zanechává to jizvy po celý život. Ale mnohdy mísí se k této volbě také trochu, ba mnoho ješitnosti, svéhlavosti a tu měl by rozhodnouti posvátný cit, který člověku praví: Nuže, ať se oddám práci jakékoli, jen když volím dobře, když v ní vytrvám a s ní přinesu požehnání.

V každé mravouce měl by být obsažen tento článek oddanosti člověka ku práci vůbec, k zaměstnání jednou zvolenému. Tento cit dá se tak pěstovat a zušlechtit, že člověku nesmírně mnoho nahradí. Je to cosi tajuplného, nevýslovného, jakýsi velký hlas z hlubin a výšin kolem nás. Zušlechtí-li se tento velký cit dále v lidském pokolení, dospěje mravouka jeho k cílům vyšším.

Jen žádná polovičatost, žádné dětinství, žádné bláhové touhy, žádných hříček ve věci tak vážné, čím jest láska ku práci.

Co je tu všelijakých malých nářků, že to a jiné nejde, že je ten neb jiná přikována ku práci, jež ji nesvědčí.

To však není pranic. Dříve zastati to, co zastati se má a musí, a pak zkoušet kroky dále.

Naříkat na příklad na práci, která snižuje! To zda se mi tak hříšné, jako zahodí-li někdo kus chleba.

Naříkat, že má člověk práci! Ale vždyť je práce štěstím. Jen mu rozuměti.

[...]

JULIE GINTLOVÁ

6. Julie Gintlová: Ideál ženy emancipované. Ženské listy, 4 (1878), č. 1.

VĚNCESLAVA LUŽICKÁ

7. Věnceslava Lužická: Krásno českých domácností. Přednášky spolku Domácnost (Česká kuchařská škola), č. 2. F. Šimáček, Praha 1888.

Krásna jest nejvznešenější zjev v životě lidském. Jest to klíč k nejuzavřenějším srdcím, klíč k pokladům ducha, klíč k oné uzavřené knize, z níž člověčenstvo od pravěku čerpá své moudrosti, klíč k oné schránce, v níž věčné plá světlo, na němž rozžehá svět pochodeň osvěty.

Potud, pokud jest krásno pozemským zjevem a lidským výkonem, měnívá se ponětí o tom, co jest krásné, i dobou i vkusem, ano každý národ, každý věk, každé plémě lidské mívají své zvláštní názory o tom, co jest krásno. A přece jest toto kouzlo světa v hlavní podstatě své jedno a totěž.

Čistá krása působí stejnou měrou jak na divocha, tak i na člověka duchem obdařeného a rozumem pokročilého.

Vzorem věčné a nezměněné krásy jest nám božská příroda. Úchvatný východ slunce, hvězdnaté nebe, nebetyčné vrchy, zelená údolí, květiny poseté lány stejnou měrou působí na lidstvo všech věků, národů i ponebí.

Tak bezprostředně a účinně působí ryzí krása, božství seslané nám pro útěchu a pro oblažení.

Ona zachvátí, roznítí a přinutí člověka, by se ji kořil a ji velebil.

Paprskem její vnikne do srdce, osvětluje i nejtemnější záhyb jeho a člověk nepřemítaje pije z čistého zřídla rozkoší. Požitek rajske této chvíle, která podobá se jaru, kdy nebe rozsévá po zemi své květy vzácné, neporušuje ani rozum, tento věčně reflektující průvodčí duše, svým hloubáním, pitváním a měřením.

Setba nebeská padá tu přímo do srdcí a do duší lidských, které oblažuje a povznáší.

Tato krása jest božským úkazem. Člověk při všem snažení zůstává ve svých výkonech daleko za tímto nedostížným vzorem velebné přírody.

Žena má však v takové a podobné chvíli vznětu rozžítí kahánek, v němž střeží v úkrytu domu věčné světlo krásy, na onom paprsku, který zasvitl na obzoru její duše, neb ona jest povolána, by v životě rodinném a národním krásno rozsévala, chránila a pěstovala. Tento úkol jest již hluboko zakotven v ženině srdci vznětuplném, v mysli vnímavé, snadno zanícené a v duši citlivé.

Krásno střeženo jsouc ženou, střeží naproti tomu i ženu, by nemělo k ni přístupu, co jest ohyzdného, i lze tvrditi, že krásno duše a srdce nevyšší jest ctností ženinou.

[...]

Která z žen miluje svou domácnost, zajisté si ji též okráší, ano nejen byt, ale i celý život rodinný, o kterém i v pozdním věku mluví každý z rodiny se zanícením jako o krásném životě rodinném. Mám z té příčiny pěstování krásna v domácnosti za velký, ano důležitý úkol ženiny činnosti domácné. Domácné a národní!

Láska k manželu a rodině jest onen čistý zdroj, z něhož se prýští činy krásné, rodinného to štěstí květy, které jest nejmocnějším kouzlem domácnosti. Ona učí ženu, by v domácnosti své krásno pěstila kolem sebe rozsévala.

Láska k národu učí ji, by domácnost svou krásnem z této lásky jako ze zdroje nejčistšího se prýštící ozdobovala.

Žena v každé zemi má vtisknouti svému domu znak národa svého. Jako v životě veřejném ozdobuje každý čin láskou vlasteneckou, zasazujíc jako lepokamy [pozn. lepokamy = drahokamy] v korunu národa svého a zjednávajíc úctu zemi, která se může honositi velkým počtem žen vlastenek, má i uvnitř domu svého v prvé řadě na zření míti národ svůj a ozdobovati jej činy této lásky.

Domácnost budiž česko v rodině české! Po té usídli se v ní ono krásno, které čerpá u pramene lásky, Bohem samým v srdce lidská vložené: z lásky k národu.

Česká hospodyně vtiskne celému domu znak této lásky a tím ji ozdobí krásnem nejvyšším. Každá práce, každý zjev, kamkolivěk se v bytu ohlédneme, nám hlásá, že zde bydlí žena uvědomělá, k rodině i k národu Inoucí, jejíž čistě k národu lásky všady zříme milé svědky.

Ženin vkus a krasocit rozhodují o celém bytu upořádání, ano i o celém životě rodinném.

Nejprvejší podmínka krásna v domácnostech je čistota. Čistotou obklopí se i nejchudší žena, má-li smysl pro krásno a lásku k rodině v srdci, nebo z krásna domácného nevyklučuje se chatrč, ani nejmenší světnička!

Chudá, ale krásnyilovná hospodyně vyzdobí si světničku aspoň květinou, kterou si pro potěšení na okně pěstuje.

Jakmile zamlouvá se nám okénko chýšky, na němž se pnou v květináčích sazenice oblíbených květin! Tu muškát, onde bazalka, zde balzamína, tam rezeda a jiné a jiné, z nichž každá nás vítati se zdá a oku našemu lahodí.

Již zvenčí prozrazují nám květiny na oknech, že v bytu tom je hospodyňka ladná. Květiny nejen byt zdobí, ale i světlo do jizby vnikající oknem mírní jakož i ostrou bělost u nás oblíbených a převládajících bílých záslon.

Krásy milovná žena i chudobou vzornou čistotou a pořádkem do pozadí uvede, kterými oku lahodí.

Ona čistým, bílým šatem pokreje, co by se mysli nezamlouvalo, ona otřelý obrázek ověncí, nádobí vyleští, a poté ať vejde, kdo vejde do této světničky, v níž vládne čistota a láska k rodině, nalezne v ni ono krásno, které chudobu zakreje a milým citem přichozímu k mysli a do srdce se zamilují.

Chudé je, co vidíme, prosté, ale cit krásna přece nás zajme a neopouští nás! Čím výše stoupáme ve společnosti, tím větší na nás naléhají povinnosti vůči krásnu domácnému, nebo zvýšená zámožnost umožňující, by hospodyňka to a ono koupila na ozdobu bytu, často zavádí ji na scestí.

V domácnosti máme na zření tři body, k nímž žena krásnyilovná spěje. Jest to krásno v životě rodinném, krásno osobní, krásno bytu.

[...]

Velkou, ano rozhodující působnost má hospodyňka v domácnosti své na rozvoj národní! Ona tu zasahuje přímo do plného života jeho, rozumí-li povinnostem svým národním, je-li úplně si vědoma úkolu svého, je-li proniknutá onou září lásky národní, která jí zasvitne na dráhu činnosti a ozáří rodinných krb krásnem domácnyím.

Žena ochraňuje v domácnosti své umění, které do ní přivádí a chrámek mu v ní buduje, ona domácí průmysl národní zvedá a podporuje, ona blahobyť národní zachovává, je-li prodchnuta láskou k vlasti a k národu.

Česká hospodyně střeží a povznáší české umění, český průmysl!

[...]

Projdeme-li domácnosti a byt se zřením na krásno a umění, seznáme, jak prostě lze sloučiti ženě tuto povinnost světovou a předem národní s úkolem hospodyňky.

Jest jí třeba:

a) míti vytříbený úsudek,

b) milovati svůj národ.

První vede ji k porozumění krásna v umění vůbec, druhé naučí lásce, kterouž přilne k domácímu národnímu umění.

Česká hospodyňka poté bude české umění na první stupeň v srdci i bytu svém stavěti a je milovati.

Neníť arci každá hospodyňka v těch poměrech by mohla kupovati cenné, umělecké věci a nevyhoví ani tím podmínkám krásna, nahromadí-li v bytu celé sbírky obrazů, soch, řezbářských prací a jiných skvostů, nebo byt není museem, domácnost není obrazárnou!

Avšak to dbáti máme, by každý obraz každá socha, každý umělecký předmět v našem bytu byl krásný a neporušoval čistého umění.

Neshoduje se proto s krásnem domácím ověšíme-li stěny obrazy jediné z té příčiny, by nějaké obrazy tam visely, nehledíce k tomu, jsou-li též i krásny a neporušují-li hrubě vkus umělecký.

Raději jeden, dva obrazy, ale takové, na nichž oko s potěšením utkví, které uspokojí krasocit a které umění do bytu přivádějí, jako: otisky znamenitých obrazů, odlitky soch mistrovských. Nejen koupiti sošku by v bytě byla, ale koupiti si sošku, která v umění je známa!

Kde však příznivé poměru tomu dovolují, by mohla hospodyňka koupiti si cenné umělecké věci, ať s rozvahou volí, se znalci se radí a, kde může, české podporuje!

Není vždy ani k tomu třeba mnoho peněz, nebo za našich dnů máme v obchodě krásné rytiny, fotografie, fotogravury, které krásno v umění do bytu přivoditi mohou, ano i takové, které vlastenectví podporují, jako: obraz Jana Husa od Brožíka.

Umění ženě za to vděčným bude nebo jest to vychování rodinném velký a závažný spojenec.

Matka má první dojmy o krásnu jež záhy, téměř od kolébky v dítěti probouzení a pěstovati.

Děti mají velice vyvinutý pud napodobování a tím zasévají do srdcí, myslí i duší símě budoucí sklizně. Vypěstuje-li matka v dítěti smysl pro krásno, zabezpečila mu mnohý šťastný okamžik života, mnohý vzácný prožitek.

Umění výtvarné vnímáme okem, i musí matka k tomu zření míti, by dítěti učila dívati se na umění a na krásno!

Této nauky školou má býti domov.

Nejen obrazy, sochy a jiné umělecké předměty, ale i vybraná četba ve vkusně vázaných knihách, v krásně spořádané knihovně jest nejvyšší ozdobou bytu.

Tu však může hospodyňka velkých se dopustiti chyb.

Jest to smutný úkaz, kde v domácnosti není knihovny, ale není méně smutný toho, kde je sbírka skvostně sbíraných desek, v nichž není spisků, které vynikají uměním a krásou vniterní.

Tu platí pravidlo: méně, ale dobré a cenné knihy!

Do domácnosti máme přiváděti umění v četbě vybrané, poučné, ne však pouze kupovati, knihy, které baví, dráždí, okořeněné to lahůdky, kterým se otravuje mysl, mrav, i srdce, které kazí vkus, porušují krásno a na mladé puky padnou jako mráz na jarní kvítka.

Jak velká tutéž národní povinnost naléhá na hospodyňku českou!

Mám za velkou, ano svatou povinnost každé paní a dívky české, by knihovnu rodinnou a domácí stále dobrou četbou obohacovala. Tím přivádí vzácné skvosty do své domácnosti, poklady cenné, věrné, upřímné přáteli a spolehlivé rádce!

Česká hospodyně koupí vždy raději českou knihu, aspoň má, nebo ona podporuje před jiným umění národní.

Četivo jest přístupnější než umělecký předmět výtvarného umění, každý porozumí aspoň dobru a mravní nauce četby, byť i pro krásy její umělecké neměl s dostatek porozumění.

Najmě velké důležitosti přisuzují četivu pro mládež ! Jak mnoho drahocenných, umělkovaných, s vybroušeností až přímo odpuzující sestrojovaných hraček dává se na naší mládeži do rukou, za něž se vyhází, trvám na tom, že vyhází do roka mnoho peněz!

A naproti tomu jak málo, jak tuze málo věnuje se na knihy pro mládež!

Z hraček snadno by se vystavěl mnohdy krámk v bytu, ale knih tam pořádku uvidíš!

A nalezne-li se v bytu tu a tam v bytu kniha pro mládež, leží na mnoze potrhaná, pošpiněná někde v zákoutí!

Není zde od místa, bych o hračkách se šířila se v tomto pojednání, ale jest nutno, bych poukazovala, k vychovatelské stránce her dětských, které též mají míti za strážce svého krásno domácné.

Dětská hra jest nejlepší a nejučinnější, když si dítě hračku ozlatí svou vlastní fantazií!

Dají-li se mu hračky příliš drahé, umělkované, umrtvuje se jeho fantazie, ubírá se mu chuti a lásky ke hře a v mysli jeho porušuje se ponětí o krásnu!

Dítě si totiž v mysli své kus dřeva přemění v jakýkoliv předmět, jaký mu fantazie vykreslila, a týž předmět jeho fantazie si okráší, krásnem přirozeným, myšleným, ideálně dětským.

Proč zahodí dítě často krásnou po úsudku velkých hračku? Nelíbí se mu. Proč se mu nelíbí? Že není krásná v jeho očích. Ono nevidí ve hračce, co v ní vidí velcí, a co v ní chtěl vložit hračkař, i zahodí ji! Dítě mívá vytříbenější úsudek velkých, protože nezkažený, přirozeným a zlatým kouzlem fantazie ozářený.

Mám to za velký úkol a za svatou povinnost by matka ve volbě hraček na zření měla krásno. I tu může, ano má zavádění s krásnem umění do rodiny a vystříhati se hromadění z křiklavých hraček, krásno porušujících, které byt ve skladiště hračkařské často přeměňují.

Méně hraček, méně mlsků, ale více dobrých knih!

[...]

Za našich dnů na příklad není mnoho domácností, ve kterých by nebylo klavíru.

Hudba, tato poselkyně nebes, toto vznešené umění srdcí, v každém téměř domě se pěstuje u nás v Čechách. Jeto úkaz vznešený, svědčící o našem vřelém citu, snadném vznětu a oné dobromyslnosti, která nám zjednala název národa holubičího. Zovou nás též národem hudebníků. Jest tudíž na nás, bychom již v domácnostech našich hudbou s uměleckým porozuměním pěstovaly.

Avšak často, přechasto prohřešuje se zde proti krásnu, i proti povinnosti národní!

Matka, přivádějíc a zavádějíc hudební umění do domácnosti své, ať zbuduje v ní chrámek ladu a vkusu, ale též i chrámek národního umění!

Velkých hříchů se tu páše posud v českých rodinách na umění a na krásnu, ale ještě větších na českém umění hudebním.

Má se to jako s knihami! Cizí zboží, bezcenné zboží po většině v domácnostech našich se povaluje, ale naše české skladby, cenné skladby, leží – v obchodech!

[...]

Kdo neumí se dívat, kdo neumí poslouchat a slyšet, nemůže však porozumět! Z té příčiny máme při vyučování hudbě dětem vštípit smysl pro krásno, vzdělati jejich srdce, vytříbiti vkus, by mohly míti čistou radost z umění a z toho, že mohou se mu učit a jím se bavit. Předem tudíž učí je matka umění milovati.

Co pověděno o klavíru, platí též o houslích i jiných nástrojích a o zpěvu.

Zpěv je ze všeho umění hudebního nejpřístupnější rodinné zábavě.

Bohudík, že zpěvem nelze tou měrou hřešiti jako hudbou. Zpěv jest dvojí: přirozený a umělecký.

Umění zpěvního nelze vždy do domácnosti přiváděti, leč při zvláštních příležitostech, ale pečlivá matka musí o to dbáti, by děti doma nezpívaly rozličné pouliční popěvky, které se jich chytí mezi dětmi jako lopuchy. Domácnost budiž vždy jediné svatyní krásna!

Národní i znárodněné naše písně buďtež pěstovány s výběrem pro rodinu nutným, dětské popěvky, školní zpěvy i snadnější písně s průvodem klavíru mohou velmi dobře pěstovati zpěv v domácnostech, a kde toho lze, zaváděti do nich i zpěvní umění.

K umění domácnému čítají se ruční práce ženské.

To jest ryzí ženské působiště a z té příčiny může si každá hospodyňka ať chudá, ať zámožná, ať vznešená, ať z lidu toto umění do své domácnosti zaváděti a krásno v bytu s ním spojovati.

Byť i jiného umění nemohla zavésti si do skrovné domácnosti své, tímto může vždy svůj byt si vyzdobiti.

Ženské práce ruční mají tutěž cenu ve vývoji umění světového jako jiné umělecké poklady.

Umění jehly teprve dalo podnět k tkaní, k malbě, ano i stavitelství architektonické odvozuje své ozdoby z tohoto umění ženského.

Jako píseň národní od úst k ústům přecházela, přecházela zase práce z ruky do ruky.

Byla doba, kdy na umění jehly a stavu přikvačila velká záplava nevkusu a pohřbila ve vlnách svých i domácné umění. Krásné památky národního vyšívaní o tom svědčí, na jaké výši byly v dobách minulých naše bývalé domácnosti české v umění jehly a jakou měrou krásnou v něm pěstovaly.

Na nás jest, abychom příkladů pramatek našich následovaly a v pracích ručních čistou krásu pěstovaly! Povinností naší jest, abychom se řídily vzory nám zůstavenými a vymýtily nevkusné, porušené kresby, jakých se v závodech k tomu zřízených na sta a na tisíc formičkou vytlačuje, kresby, které o slohu nemají ani potuchy, kterými do našich domácností zavádí se jediné nevkus, které krásno z nich vyhostují a době naší i českým pracovnícím vtiskují nesmazatelnou skvrnu, že památek národních a krásna nestřežily.

Arci technika prací starých nám po většině zůstane nedostižnou pro její sestrogenost a pracnost.

Avšak mnohé z prací, najmě z národního vyšívání, nevyžadují tolik píle, any hravě jdou od ruky, že tu třeba pouze dobré vůle lásky, by český duch a krásnou z ručních prací usmály se na nás a ozdobily naše domácnosti.

O tomto předmětu, najmě o národním vyšívání, nestačilo by ani celé pojednání, chci jen zde k tomu poukázati a na to upozorniti, že těžiště působení a pěstování krásna v našich domácnostech ve velké míře spočívá na domácném umění prací.

Avšak jak si tu po většině vedou ještě za našich dob české paní a dívky!

S hrůzou často uzavře se oko znalecké a vytříbené před pohledem na spoustu vyšívaných prací, jakož i perlových prací na papíře, které často i jménem obrazů porušují krásno v bytu, sloh i vkus a kterými hospodyňka zohydila si byt v domnění, že jej okrášlila!

Vidíme například velmi rádi ptáčky v klecích, ale nechceme jich viděti z vlny vyrobených na skříních! Ani zajíčky z vlny, ani jakákoliv podobná zvířátka z vlny nemáme v bytech umísťovati, jimi hřešíme na krásnu.

Pletení, díky tomu, že se netěší lásce a přízni našeho století, zůstalo neporušeno nevkusem, ale ostatní práce zavádí o překot nevkus do bytů našich.

Velká vina je i v tom, že se naše hospodyňky po většině kupují práce již hotové a začaté v obchodech, do nichž se přivážejí z ciziny. Statistika celní může dosvědčiti, jaké sumy peněz jdou za hranice. A za naše české peníze, těžce vydělané, nakoupíme si cizího zboží, s cizím vkusem, vlastně nevkusem a nahromadíme v bytech svědků, že neprýští se konání českých hospodyněk ze zřídla lásky k národu.

[...]

Jak mnoho je též zábavných a snadných prací, kterými se byt vkusně a krásně ozdobí, a kterých může vytvořiti pilná ruka ženina, aniž by krásna porušila!

I příroda nám poskytuje mnohé k tomu pomůcky.

Ze sušených stébel a trav můžeme víti kytice, ze snítek lesních stromů sestaviti košíčky a schránky pro květiny a mnohé jiné vkusné práce vyrobiti.

V poslední době vešly u nás v oblibu vyšívané ručníky, obdélné i čtverrohé prostírky na stůl a jiné, jiné toho druhu ozdůbky, které se ozdobí čárkovitým vyšíváním, totiž stehy zadními a stonkovými.

Vzory tyto, které z ciziny k nám již předkreslené se zasílají, jsou po většině však slohu porušeného a odbočují z vytčené dráhy krásna.

Proč máme my však otrocky vyšívati takové fabrické zboží?! My, které s hrdostí můžeme říci, že máme nekrásnější kresby pro vyšívání, neporušené, slohově dokonalé a národní, které mají světového práva a kralují vedle kreseb indických, čínských, orientálních!

Naše pramatky měly nezkažený vkus, o čemž svědčí vzory jejich vyšívaných prací, které do dneška budí obdiv všech znalců tu – i cizozemka a v této době jsou velice hledány, ano vtiskují téměř ráz vyšívání naší doby, které slovanské motivy všude zavádí a po starých jejich vzorech se pídí.

Najmě nám nejbližší pro naše poměry jest dočasné vyšívání moravské, které jest dosud uměním domácným a jež v záplavě nevkusu, díky tomu, že v chyžkách se skrylo, zůstalo neporušeno.

Nehledejme proto v cizině vzory, když po blízku nás leží bohatý materiál, nepachtěme se po cizím nevkusu, když doma máme soulad nejkrásnější, zachovejmež si, co jest našeho pro nás, hledejme staré vzory, kupujme je, rozšiřujme, ale nečekejme, by nám cizina na ně posvítla a dotvrdila, že jest krásné, co nám zachovaly pilné ruce pramatek našich! Třeba jedině míti dobrou vůli a lásku!

[...]

V české domácnosti ať jsou české knihy, české skladby, české písně a české práce!

Po té vstupujícímu mile zamluví se do srdce dům, v němž česká hospodyně krásno s uměním spojití umí a na národní čest i hrdost nezapomíná!

Z lásky vlastenecké krásná činnost domácná se rozvíje.

Česká hospodyně má zření též český, domácí průmysl, který podporuje, povznáší a na ně působí.

Rodiny a domácnosti velký mají účinek na celý život národní, na jeho rozvoj, na jeho blahobyť, na jeho proudění i na jeho práce.

Rodiny podobají se kapkám, z nichž skládá se moře: národ. Sem přinášejí se peníze, které manžel vydělala, často doslovně v potu tváři; odtud se opět rozlévají do moře zpět.

Kdo vydělává a kdo vydává?!

Žena, která má na péči dům celý, z pravidla veškery kupuje potřeby, i může tím na obchody a na průmysl český míti vliv.

Průmysl i obchod poslouchají jedině rozkazů svých zákazníků. Co se kupuje, musí býti na skladě, toť přední zákon jejich. Nuže, budou-li naše české ženy kupovati jedině české, domácí výrobky, musí se o ně průmysl postarati! K tomu musí je vésti čistá láska k národu a vřelý interes pro všechno, co jest našeho, co vyšlo z našeho národního života, z našich mravů a z našich poměrů rodinných.

Nejen látky na šaty, ale i vkusné ozdoby bytu, koberce, záslony, nábytek máme voliti se vkusem vytríbeným a se zřením k tomu, co jest naše domácí!

Čeho průmysl náš nemá, to dojistá opatří, jakmile budou poptávky po českých věcech. Mám tu na zření i nábytek, záslony, koberce.

[...]

U nás v Čechách posud málo zdomácněl zvyk bydleti v domech, jimž dán byl název vila.

My známe jedině činžovní domy nebo paláce a zámky. Střední druh budov obytných, kde rodina obývá celý svůj domek, ať velký, největší nebo malý, nejmenší, u nás nevešel v obyčej. Pokládají se pouze za letní byty.

V cizině však, najmě v Anglii a v Německu, jsou velice v oblíbě a není města velkého, kde by zámožná třída neměla své čtvrti vil.

Tyto domy se k sobě netísí, každý mívá svou zahrádku, tyť i to byla píď země, a každý je vystavěn v krásném slohu.

Vnitřní zařízení bývá v souhlasu se slohem budovy, obývá-li ji majetník, který má vybroušený vkus. Arci jsou v tom, jako ve všem též výjimky.

Angličané, kteří rodinný život střeží jako svatost nejvyšší, pohodlí a zdravotnictví holdují ve svých bytech, mají domy i domky zařízené tak, by každá rodina měla svůj domek se zahrádkou, ano v dělnických čtvrtích pronajímají se byty vždy od přízemku až nahoru, nikoliv jako u nás vedle sebe v jednom patře. Kolik bytu, tolik síní.

V bytech činžovních domů nelze nájemníku vésti si jako ve svém. Novější uspořádání bytu u nás valně pokročilo však a hospodyňka, která miluje lad a vkus, může je v bytu svém pěstovati.

My nemůžeme říci, že máme náš vlastní český sloh při zařizování bytu.

Pokrok i zde začíná, díky průmyslu truhlářskému, stolařskému a továrnám na nábytek, v jejichž čele stojí mužové, kteří cestovali, mnoho viděli, kteří mají vkus vytříbený, čtou a sledují, co nového se v jich oboru vyskytne!

Přece však jest na hospodyňkách, by ony samy též podjaly se práce a učily se, jak by vhodně, vkusně a krásně byt si zařídily!

Učiti se můžeme všude a ustavičně, nejen ve vlasti i v cizině, neboť člověk už je takovým otrokem zvyku, že slepě chodí po vyšlapaných cestách, a teprve prohlédne, když ze svých mezí vybočí neb odbočí.

Tak bychom příkladně mohly od Angličanů učiti se pěstovati v bytu při jeho zařizení pohodlí a zdravotnictví, od Francouzů učiti se vkusu a krásnu v zařizení salonův.

Nejen v rozřídění bytu samého, ale i v uspořádání u nás panují obecně zcela rozdílné názory, než v cizích zemích.

Jsou to dozvuky, ano zděděné tradice z minulosti. Česká hospodyně měla za svou největší pýchu vysoko vystlané postele s peřinami nadouvanými, vysoké truhly, stkvastně vykládané a kované, v nichž skrývala vinutí [pozn. vinutí - utkané plátno, materiál k zhotovování ložnic, stolního a a osobního prádla] a poklady své.

Z těch dob snad posud u nás trvá zdomácnělý zvyk, míti v bytu skříň vedle skříně, které za našich dnů zastupují bývalé truhly s vinutím, jakož i tu a tam ještě záliba se jeví, míti vysoko vystlané postele.

Toho však jinde nevidáme. Ložnice úzkostlivě se odděluje o obytných světnic a oku cizému se zakrývá. A nejen snad v bytech boháčů! V Anglii, ve Francii a v Německu i dělník se neobejde bez ložnice, neboť v obytné světničce postele není. Arci s tím rozdílem, že dělník anglický spí ve vzdušné jizbě a v Německu se spokojí i s komorou tmavou, vzduchu prostou.

Francouzský dělník oddělí si lože záslonou, což připomíná na pradávny zvyk národů starých, kteří rozdělení bytu stěnami ještě neznali a koberci i záslony po způsobu stanů je nahrazovali.

Skříně všeho druhu umísťují se v jiných zemích buď ve zvláštních síních, buď na chodbách, buď v komorách čili šatnách u lidu bohatších.

Zařizení bytu činí rozdíl mezi svatyní domu, v níž rodina bydlí se svým štěstím a společenským střediskem, kam přicházejí cizí.

Zlozvyk přátí nekrásnější, ano i nejzdravější místnosti společenským salónům, že více méně i v cizině posud rozšířen. Ve Francii, kde najmě salony vekou hrají úlohu, podřizuje se těmto ostatní byt.

Avšak tyto tak zvané salony francouzské jsou ustavičně otevřeny a přístupny.

Zde se stýká denně společnost, návštěvy, ano i rodina se v nich schází. Nejsou to tudíž žádné sklady nábytku, ale prostory milé a vábivé, v nichž je člověku volno, jelikož vidí hned při prvním vstoupení, že tam se žije, společnost hostů a národ miluje! Všechno, co zříme, je krásné, vkusné, smavé, hravé, jako ta francouzská konverzace.

Sem se vchází jediné k zábavě pospolité, není tam tudíž jiného, než čeho třeba, by oko bylo uspokojeno, mysl osvěžena, míra duše povznesena!

Nehledí se ani k prostoře! Slovem salon není označena prostorná místnost ! Je to světnice, v níž se baví, směje a útulně se v ní klábosí.

[...]

Pravidel pro krásno nelze dáti, aniž ho lze rozebírati. Takový též dojem má a musí zůstaviti byt s upořádáním vkusným. Může-li kdo po vystoupení z bytu dopodrobna udati, jaký nábytek v něm byl, jakého dřeva, jaké barvy byly povlaky na něm, jaké asi byly ceny, jakého stáří, ten dojistá nebyl zaujat vkusem a krásnem v něm soustředěným.

Ve mnohém bytu by nábytek sám o sobě neobstál před přísnou prohlídkou a přece z něho vycházíme s uspokojením i s pocitem, že tam bylo krásno domovem.

S uspořádáním bytu má se to jako s každým krásným uměním! Co není v člověku zakotveno, co není částicí jeho individuality, toho učení nenabude. Zde jest nejlepší učitelkou vzdělanost všeobecná a ušlechtilý cit. Vzdělávati cit, srdce, duši, jest asi nejprvější nauka, které o tomto předmětu lze dáti, neboť citem vnímáme, citem porozumíme, co jest krásné.

Druhým pravidlem bude, by každá žena nazíráním se učila a co se jí líbí, doma si zavedla.

Tu opět poukazuji na výstavy, přední obchody s nábytkem, na knihy odborné a na to, co užítí nám lze v bytech s vkusem a krásně zařízených.

Nejhlavnějším pravidlem však bude, bychom při všem hájily naši národní jsoucnosti.

Jest velemoudré učiti se od cizích národův, ale opičiti se po nich nemáme a nesmíme!

[...]

Ženy české samy musí o tom přemýšleti, samy na průmysl náš v tomto směru působiti a jej objednávkami pobádati, by hledal vzory české a čerpal v naší minulosti.

V kterých domácnostech českých zavládne české ráz, vejde do nich ono krásno, které se prýští ze zřídla lásky k národu.

Upozorniti na toto krásno českých domácností, zamluviti vám je do srdcí a sním české umění, český průmysl, jest jediným účelem dnešní mé rozpravy.

Jest to upřímné slovo a prosím, byste je přijaly nepodjatě i s onou srdečností, kterou bylo proneseno!

Kéž každá z nás za heslo domácné činnosti své si zvolí:

“České hospodyně pěstujtež v bytech svých český národní ráz!”

Po té zavládne v českých domácnostech i krásno!

Věnceslava Lužická: Svatební dar. Listy dobré babičky ku provdané vnučce. Praha, F. Šimáček 1900.

[...]

List třetí.

Jak se sňatky uzavírají.

Milá Jitko, z dopisu Tvého zavívá neuspokojení s posledním listem mým, vlastně s jednou poznámkou. Souhlasíš sice se mnou v tom, co jsem řekla o povinnosti, ale v druhém názoru se rozcházíme. Za čtení listu živě jsme si tě představila, ba bylo mi tak, jako bych byla slyšela Tvůj hlas, který projadruje, k čemu s celou horoucností, mládí vlastní, se přimkla duše Tvá.

Nemůžeš pochopiti, ano máš to za hříšné, aby se uzavírala manželství bez lásky, při nichž by byl rozum jediným prostředníkem. Odsuzuješ zle takové sňatky rozumové, při nichž obě strany měly na zření jen prospěch. Ty znáš a uznáváš jedinou lásku, která dva lidi spojuje svazkem nejsvětějším, za vhodnou a oprávněnou, aby je vedla k manželství.

Zhrdáš ženou, která se jen proto vdává, aby se jmenovala paní, dostala se pod čepec a volně mohla užívatí světa i radovánek jeho, aneb aby se opatřila tímto sňatkem a zabezpečila si budoucnost. Manžel má se o ni starati, ji živiti a zasypávati penězi, skvosty, šaty. Rozhorleně tvrdíš, že taková žena se jen zaprodává, a sňatek ten nazýváš nemravným.

Odsuzuješ však také muže, který se žení jen proto, že je mu třeba hospodyně, nebo věna manželčina do obchodu, do řemesla, do výplaty sourozenců, či dluhů váznoucích na jeho usedlosti nebo obchodě, i toho, který syt jsa volnosti a života mládeneckého, zatouží po uspořádané domácnosti a prostřednictvím cizích lidí hledá ženu.

Slovem, neuznáváš takových obchodních a rozumových sňatků, při nichž žena je zbožím a manžel kupcem. Máš jediný sňatek za čestný a možný, a to, když dva se vroucně, neskonale milují, po sobě touží, v manželství jiného nehledají, než to, že budou svoji, na věky věkův svoji.

[...]

Do jisté míry mají rozumové sňatky i svou oprávněnost. Nelze je nazývati ještě ani nemravnými, ani nečetnými, jako příkladně takové obchodní sňatky, kde na obou stranách se kupčí; na jedné straně hledá se věno, na druhé straně partie.

[...]

Že takové manželství nebývá šťastné, toho máme mnoho příkladů. Dívky, vychované v mamonu, v přepychu, neváží si svého manžela, ale za to přílišně si zakládají na svém bohatství. U vědomí, že všechno, co v domácnosti jejich společně je obklopuje a život zpříjemňuje, jest jejím, domýšlí se ženuška nemálo na své bohatství. Rozhazuje bez rozmyslu, manžel nesmí ničeho namítati, neboť je to její, všechno její. Ona je paní, on koupený muž.

[...]

V tom, co ty dva spojilo sňatkem obchodním, byl již zárodek jejich následního, obapolného neštěstí. Ale moudře vychovaná dívka, svých povinností dbalá manželka, jejíž srdce bylo vzdělaností zušlechtěno, může i takové obchodní manželství ozlatiti září štěstí a shody. I tento suchopar může se ještě zúrodniti a láska na něm ještě vykvésti, ona láska, která sice není plápolajícím žářem, ale teplým, mile hřejícím ohněm obapolné úcty a shody. Manželské štěstí, klidné spolužití, shoda,

všechno to, co blaží manžely, tak dobře může provázeti sňatek rozumový nebo obchodní jako sňatek z lásky, jenom když si manželka moudře vede, dobrou vůli má žít s chotěm ve shodě, dovede ho k sobě tak připoutati, aby viděl jejíma očima a vnímal její duši.

[...]

Je-li velikým úskalím pro štěstí manželů nedostatečná výchova dívky, tož jest také velké nebezpečí ve výchově mužů.

Všady se jediné má na zření, aby dívka byla vychována k úkolu manželky a matky; ale nikdo se nestará o to, aby také jinoch se vychoval za manžela a otce, nejinak, než jakoby si každý chlapec toto velké umění na svět již přinesl. A přece to není tak snadnou úlohou, aby muž bez předchozího poučení porozuměl ženské bytosti, aby dovedl vniknouti v duši a srdce ženino, aby uměl oceniti její ctnosti a dary ducha.

Zde ještě leží velké pole výchovy rodinné ladem, a matky by měly tichou mezi sebou uzavřít smlouvu, že již ve výchově dítek svých se vynasnaží vštípit synům úctu pro ženské pohlaví. Na této obecně nyní schází a tím se již předem také podřívají základy manželského štěstí.

"Chci-li, aby mě ta či ona matka vychovala moudře dceru pro syna, musím já jí zase vychovati vzorně syna pro dceru," má býti hesle matek všech.

Rozumové sňatky jsou rozhodně čestnější a také mají více naděje na šťastné manželské spolužití, než sňatky obchodní.[...]

Nezavrhují jich proto a také nedosuzují. Rozum bývá často spolehlivějším vůdcem než prudká, ohnivá láska.

[...]

Odsuzovati sluší jenom takový sňatek, do kterého žena vstupuje se lží na rtech, s odporem netajeným, často i s láskou v srdci k muži jinému, s neukojenou touhou vášně, ze zvědavosti po tajích manželství, se vzdorem a ze vzdoru, bez úcty, bez vážnosti, ale se zhrdáním a se zlým úmyslem ztrpčovati život toho, jemuž u oltáře přísahá věrnost, pomstíti se na něm za ostatní, již jí ublížili, nepřítí mu lásky a štěstí s předsevzetím, že chce volně žít a života v plné míře užívati.

[...]

Nehorlím proti sňatkům rozumovým, ano do jisté míry ani proti sňatkům obchodním. Cesty mohou být rozličné, jenom vedou-li k cíli, to jest ke štěstí manželskému, k onomu přístavu, v němž dva lidé zakotví ke klidnému spolužití.

Úcta, souzvuk duší a myslí, přátelství, vážnost, obdiv, klidná náklonnost, prosta vášně, mohou zcela dobře zastoupiti ohnivou lásku, o jaké Ty jediné blouzníš a za jediné oprávněnou ji uznáváš při uzavírání sňatku, to jest obapolné úmluvy, kterou ti dva zakládají si společnou domácnost a rodinu. Jenom duše jejich nechť souzvučí, jenom snahy jejich ať se shodují.

V tomto souzvuku duší a snah dříve či později rozvine se květ lásky, oné čisté, přeměněné lásky, která jest výhradně znakem manželství a proto také manželskou láskou se nazývá.

[...]

Muž, který se žení a zakládá rodinu, hledá i za našich dnů v manželce své odvěký ideál ženy, jak si jej již předkulturní lidé představovali, a to: milenku srdce a duše a hospodyně svého domu.

Štasten muž, který takovou ženu nalezne, a třikrát šťastná žena, která manželu svému tyto krásné vlastnosti věnem přinese, neboť ona jest v pravém toho slova významu manželkou a družkou života jeho. Ona nejdražší poklady světa skrývá v srdci svém, rozsévá jas a štěstí kolem sebe.

[...]

Věnceslava Lužická: Růže stolistá. Vychovatelské rady a pokyny dospívajícím dívkám. 2. vydání, K. Vačlena, Mladá Boleslav, b.d. (1913?).

Úvod

Nejluznější dobou v životě ženy jest doba rozkvětu panenství.

Poupě růžové rozvíjí se na keři a rozevívá kalíšek svůj k slunci blahodárnému a oživujícímu, které je zadýchává teplem.

Dívka v rodinné svatyni rozvíjí se v pannu, zadýchávána jsouc láskou rodičů, tímto sluncem života. Rozevívá své zraky, své srdce i duši ku světlu žití, které ji září z proudu světového vstříc oslňujícím leskem.

Toť rozkvět života.

V tomto rozpuku dívčím tají se zvláštní půvab, ale také mnoho nebezpečí.

Poupě růžové se rozvíjí; těšíme se z toho. Ale ihned vznikají v nás obavy: aby na ně nepadl rez, aby nezakrnělo, aby žár ho nesežehal, aby červ v jeho kalíšku se neuhnízdil!

Podobných obav bezděčně nám na mysl vstupuje, vidíme-li vyrůstat dívenku v onom věku, který už není dětským a přece ještě není panenským. Je to zvláštní doba ženského života. Téměř by se nazvati mohla obojživelnou.

Je to malý, úzký můstek, na němž se dívka náhle ocitne v postupu života. Jednou nohou ještě stojí v dětství, druhou již vykročuje ku prvnímu krku panenství.

Tento div stane se takřka přes noc a dívka sama se toho leká, sama v úžasu trne.

Je to doba nejkrásnější, nejpoetičtější, nejšťastnější, ale také nejvýznamnější v životě panny. Z poly dítě, z poly panna, dívka ocituje se tu v nové fázi života.

Matce a výchově v té době nastává vážná úloha. To je jaro, které se probouzí, kdy setba začíná. To je jaro, kdy pučí keře a rozvíjí se květy: ale to jaro žádá práci a ošetření.

Nesmíme tedy dobu setby propásti, nesmíme špatné sítě zasévat. Půda, která se má zúrodniti, žádá zkypření a vzdělání. Keře a květy žádají si dobrého, pečlivého zahradníka.

V té době jest výchova dívčí uměním a jediná láska mateřská s tím pudem nevýzkumným, který příroda vložila v srdce matky, překonává všechny potíže.

Avšak tento pud nebývá vždy spolehlivým, protože jej často zatlačuje a umlčuje mateřská láska, která bývá tím slabší a povolnější, čím více matka zbožňuje svou dorůstající dcerušku, která slibuje, že se rozvíje v krásnou pannu, půvabnou, milostnou, chytrou.

Matka vidí v dceři všechny krásné příznaky. Přirozený tomuto věku půvab ji okouzluje a zaslepuje.

Jen tím můžeme si vysvětlit, že je tolik malých tyranek v tomto věku v rodinách, které na místě poslušnosti, rozkazují v domě a jichž matka poslouchá.

Toto je arci úkaz smutný, jak pro matku, tak i pro dceru. Matce ubírá taková nerozumná, přespřílišná láska vážnosti, dceři taková pánovitost něhy a milostnosti.

Tak jako matka v nejuťlejším věku dětském pečlivě ošetřovala nemluvně tělesně, aby se vyvíjelo v zdravého, dobře urostlého člověka, má v rozpuku života dívčího ošetřovati dušinku své dcery, aby se pravidelně rozvíjela a rostla tak na duchu, jako na těle.

Je to těžká a veliká úloha. Výchova v této době jest závažnou, dalekosáhlou a může tak dobře klásti základy ku štěstí celého života, jako zárodky neštěstí v útlu duši a vznětlivé srdce vyrůstající panny.

Před dívkou rozevívá se v perspektivě náhle celý svět, o jakém neměla tuchy a za ní těžce a navždy zapadají brány dětství.

[...]

Lupen jedenáctý:

Dobročinnost

Lidumilost objímá (objímá) svou láskou k bližnímu nejširší vrstvy lidské rodiny. Pečuje, aby lidstvo stále se zdokonalovalo a k výši kultury bezpečně se ubíralo.

Jako zahradník ošetřuje své keře a stromy, buď že vroubí na nich nové ratolesti, buď je čistí od všeho hmyzu a churavosti, kterým jsou stromy jako lidé podrobena, tak i lidumilové snaží se, aby v rodině lidstva vše bylo očištěno a ozdraveno, aby na keři nové a nové haluze se upínaly a rozvíjely a všechno koná z lásky ku lidstvu veškerému, z lásky pravé, která učí milovati bližního svého jako sebe samého.

Dobročinnost zase o jedince se více stará, jak o jednotlivé členy lidstva, tak i o rodiny, které krutým osudem jsou stíhány, úpí v bídě a nedostatku, hynou v nemocech bez pomoci, zmírají zvolna jako jednotlivé uschlé haluzky na keři lidstva.

Lidumilost stará se o školy, o rozličné ústavy, ve kterých zaopatřuje se lidská společnost trpící své členy: nemocnice, útulky a školy pro nevidomé děti, stará se o raněné na bojištích, trpící a o záchranu zdraví v celkovém smyslu.

[...]

Ke konání dobročinnosti však každý člověk jest povolán, kdo má dobré srdce a prodchnut je láskou k bližnímu.

Dobročinnost jest květ této lásky. Netřeba k tomu úkolu ani vědomosti, ani zvláštního poučení, ani fyzické síly, ale jedině dobré srdce, kterému se sželi všech těch nešťastných a strádajících bytostí, o nichž se dozví a jimž dle své možnosti přináší úlevu a útěchu v bídě a neštěstí.

Milá dívkenko, ač jsi ještě mladá, rozvíjející se v pannu jako růže na keři, když poupě její se rozevřelo slunci, můžeš přece jen mnoho dobrého činiti, bídu mírniti, žaly utěšovati.

Milodar lásky necení se dle jeho hodnoty peněžní, ale posuzuje se dle citu a lásky k bližnímu.

Máš-li málo, dej z mála, ale dej rychle a ráda, zaslechneš-li o utrpení, které stihlo rodinu chudou, o nedostatku a hladu, který nezaviněně byl se zhostil v domě chudoby.

Ale ty můžeš jinak ještě přispívat. Vybízej jiných spoludružek, aby pomáhaly, kde je třeba pomoci, aby přinášely do bytu chudiny útěchu a pomoc.

Dáváš-li almužnu, dávej s něžným citem a opatrností, abys nezranila citlivosti těch ubohých a hled, aby tvá podpora měla také mravní účel.

Podpora práce jest dobrodiním větším než almužna peněžitá a proto lid ve vděčné paměti má ony ženy, které světu přinesly dobrodiní práce a staraly se, kdykoliv se v některé krajině zahostil nedostatek, vytrhly z bídy almužnou práci, která jest vždy požehnáním, poněvadž neulevuje bídě pouze pro okamžik, ale trvale, neodbyde si popud dobročinnosti okamžitým darem bohatýra, který z přebytku svého blahosklonně snižuje se k chudásovi, aby mu hodil bezcitně podporu s tím domýšlivým míněním o sobě, že vykonal dobrý skutek.

Podporuj lid prací, ale oceňuj ji také, nebo nebyla by to dobročinná ruka, která by práci dávala a ze mzdy vydělané co možná utrhovala. Tím bys byla vlastně lichvářkou, která si své dobrodiní vysoko oceňuje a na veliké úroky je zapůjčuje.

Dej málo, máš-li málo, ale ze srdce dej a pamatuj, že dobrodiní jest veliký drahokam, který si zasazuješ v korunu svého panství.

Neodbývej si povinnost lásky k bližnímu pouze pouliční dobročinností, totiž dáváním almužny žebrákům a nebo žebravým dětem, kteří ti v cestu vkročí s prosbou za milodar.

Vcházej do bytů chudiny a uč se poznávati život i z jiných stránek. Nebude to na škodu tvé povahy a přispěje to nemálo k prohloubení tvé výchovy.

Ze všech návštěv, jež konáme, jsou dobročinné a lidumilé návštěvy nejúčinnější a nejvzácnější.

Působí radost těm, již do bytu přicházejí, i těm, k nimž vstupují. Jsou to návštěvy, jež konáme z lásky k bližnímu.

Buď navštěvujeme chudých a opuštěných v bytech chudoby, buď nešťastných, osiřelých, sklíčených strastmi života, stížených dlouhotrvající nemocí, vůbec těch, jimž třeba útěchy a lásky.

A vždy přinášíme jim milodar lásky, útěchy, pomoc, ochranu a podporu. Netřeba k tomu vždy peněz nebo darů. Časem slovo útěšné, účinná služba lásky má více ceny almužny.

Mladá dívka příkladně navštíví stařenku na loži úpící nebo stářím seslabenou, práce neschopnou. Sedne k ní, potěší ji, přinese jí květinu, nějaký pamlsk nebo potravinu a víno na posílněnou.

Stařence touto návštěvou zasvitlo slunce štěstí do chudobné světničky a oživilo ji. Dívka vypravuje něco zábavného, pochválí jí pořádek v bytu, přislíbí, že zase přijde a tím vykonala bohu libou návštěvu, která potěší její srdce.

Dobrý skutek přeměňuje se v zářivý paprsek štěstí, jenž do srdce vniká a rozlévá se v něm rozkoš a radost.

Ubohá slepá žena! Opuštěná, osamělá. Stýská se jí. Dobrodějná dívka nebo paní ji navštíví, trpělivě vyslechne její stesky a nářky, potěší ji, předčítá jí, aby se pobavila, vypravuje jí, co se děje ve světě a trudný život ozáří jí světlem své něžné duše. Toť služba lásky v návštěvě.

Žena dělná, matka rodiny, se roznemůže. Kdo opatří ji domácnost, kdo dohlédne na děti?

Dobročinná žena se jich ujme. Navštíví nemocnou, postará se o úklid v domě, nebo je-li z lidu, ze třídy pracovní, sama ženu zastane v domácí práci a při dětech. Toť návštěva lásky.

Návštěv dobročinných nekonají jenom bohaté a vznešené dámy, ale také i chudší ženy a dívky, nebo dobročinnost údělem jest všech stavů. Mnohdy vřelejší srdce bije v prsou chudé ženy než bohaté, a časem více citu má dělnice pro trpící než ve veřejnosti proslavená lidumilka.

Při takových návštěvách je třeba dívce mnoho taktu a jemnosti. Není to tak snadné, vcházeti k chudině a k nešťastným a veliké tu třeba opatrnosti, abychom se nedotkli citlivosti jejich. Již naše do bytu vstoupení, pozdrav, způsob jakým uvádíme a svých služeb a pomoci nabízíme, vyžaduje zvláštních ohledů k těm, jichž cit utrpěl nad míru jest zjemněn.

Tady musí býti našim rádcem srdce. Zdvořilost, která tryská z tohoto živého pramene Lásky, vždy dovede zaváděti o tu pravou strunu, která zazvučí účinně.

Největší pozornost musíme věnovati svému úboru při těchto návštěvách.

Dáma, znalá všech odstínů a pravidel jemného mravu, neoblékne se v hedvábné šaty, aby šustěním jich připomínala chudině své bohatství.

Taktéž se neověsí zlatem a neozdobí krajkami cennými.

Ti, již strádají, již snad poznali, jak bolí hlad a jak nouze zažírání se do celé bytosti člověka, trpí pak dvojnásob při pohledu na zbytečný přepych a hrdobné se vychloubání penězi.

Návštěvnice dobročinná musí umět i mluvit i mlčet. Obé včas a promyšleně. Slova, jež se linou z jejich úst, mají velkou moc a sílu. Pozvedají skleslou mysl, potěšují, ale také mohou zbodati a hluboce zraniti.

Nesmíme nešťastným odporovati, když do svého osudu si stěžují, snad jsou nespravedliví ve svém rozhořčení. Nepřerušujme jejich vypravování, ale klidně všechno vyslechněme.

Poučení a napomenutí dávejme velice opatrně, abychom jejich důvěry nepozbyly. Nejprve se snažme, abychom si dobyly jejich srdce a po té teprve vlídně jich poučujme a vychovávejme.

Láska k bližnímu, která jest pružinou těchto návštěv, musí z každého slova našeho vyzařovati a lichotivě se ovíjeti kolem srdcí těch ubohých, jimž přinášíme milodar vřelého citu.

K těm ubohým, nešťastným musíme se skláněti, ne však nad ně se vypínati a svou duševní, rodovou, peněžitou převahu jim ukazovati.

Zde více než jinde v obcování s lidmi platí pravidlo. "Kdo se ponižuj, bude povýšen!"

Lupen dvanáctý:

Láska k vlasti

Trhám dvanáctý lupen z obrazné naší růže stolisté. Zlatí se na něm: Láska k vlasti.

V nejširším slova významu nazývá se vlastní toho kterého kmene či národa, onen díl světa, v němž žije. Naší nejstarší vlastní jest Evropa.

V nejužším tohoto slova významu jest nám vlastní ona země, ve které jsme se zrodily, kde žili naši předkové, kde historie našeho národa zastavila všady své zlaté stopy, kde každé místečko hlásá nám slávu minulosti, hrdinnost praotcův, pracovitost prametek.

V nejsvětějším a velebném významu slova jest naší vlastní země česká, srdce Evropy. Ona jest matičkou všech Čechů, naším domovem, srdcem našeho života, naší kolébkou a aby po vykonané pouti naší životem kryla naše těla, jest vroucím přáním všech.

Láska k vlasti jest svatý cit Bohem samým vložený v srdce člověka. Ona jest odvěká. Sledovati ji můžeme v jejím vzniku až k prvním počátkům kultury, až k prvním zábřeskům vzcházejícího uvědomění důstojnosti lidské. – Milujeme ten krov, pod nimž dech života nás ovanul a první světlo nás oslnilo. Byť prostá, chudá to byla chýše, jež přijala vstupujícího do světa s pláčem, jest člověku přece dražší a památnější velkolepého paláce, v němž nádhera s uměním se snoubí, zlato kolem mramoru se vine, ale který nám jest cizí, kde ni jediná upomínka kouzlem svým neobepíná duše, nerozehřívá srdce.

Obetkáváme takovouto budovu s obdivem i s vnímavou rozkoší; ale necítíme k ní lásky. Je nám cizí, tak cizí, že naše duše se ani nezachvěje. Čím nám jest? Stavbou pouhou. Výtvozem umění architektonického, projevem ducha, vzletu i svědkem bohatství jeho majitele. Ničím více.

Snad ji více neuvidíme! Vzpomínky naše však nebudou se k ní vraceti s citem nadšeným, s touhou a láskou. Ale ta malá chýše, ve které člověk prožil dětství, kde matička učila ho modlit, kde první krůčky jeho řídila, kde láska otcovská blažila jeho srdce a ruka opatrně jej vedla po dráze žití, budí v něm city vřelé, posvátné, mohutné. My milujeme tu prostou, malou budovu a s dojmutím na ni vzpomínajíce, lichotivě ji nazýváme:

“Rodný náš dům!”

Proč označujeme ony budovy, v nichž se narodili a žili přední duchové, dobrodincové národa, pamětními deskami? Poněvadž uctíváme tím i těch, již v nich se narodili, a zevně s okázalou poctou ohlašujeme světu:

“Hle, zde se narodil muž nebo žena, jejichž činy Dějiny zlatým písmem vepsaly v knihu svou!”

A jako rodné krovky, tak milými jsou lidem rodné osady, místa, kde budova naše stojí. Nazýváme kraj ten domovinou, rodištěm.

Člověk přilne k rodišti jako k domku rodnému.

Tam každé místečko, každá pěšinka, každý stromek a keř je nám milý a známý. Nejmenší víska, nebo samota jako velkoměsto mají touž cenu pro nás. S rozehvěním blíží se člověk k místu tomu převzácnému, srdci drahému, byť i se vracel z krajů nad jeho domovinu krásnějších, malebnějších, z měst bohatých, výstavných, nádherných do chudé vesničky horské. Ta vesnička je tu světem. Tam je ten skrovný kostelíček, obehnaný hřbitovem, v němž tak mnohá, mu drahá duše spí věčný sen, zachvacuje duši jeho prostou svou poesí a velebností. Připomíná mu na dětský věk, kdy poprvé zde sepal ručky vedle matky k modlitbě, kdy sem ve věku jinošském chodíval s povznesením myslí a s důvěrou.

Ke kostelíčku se tulí několik chýšek a chalup v sadech zasazených, na návsi pne se k obloze kříž, nebo socha k uctění tam zve. Opodál snad bublá potůček protékaje lučinou, ale to je také všechno. Tomu, kdo se tam zrodil, je však klidná ta osada rájem.

A s takovou láskou, jakou jednotlivci Inou k rodným domkům a k rodištím, Inou kmeny k té zemi, ve které se zrodily, která jim je společným domovem.

Toť naše vlast! Ji milujeme.

Cizina nás může nadchnouti k obdivu, strhnouti k nadšení. Uznáváme její krásy, velebíme hory, moře, roviny, ale nemilujeme ji. Obdiv podobá se chladnému drahokamu. Ozařuje tělo, ale nerozněcuje srdcí.

Lásku, srdce, cit dáme té zemi, která naší rodině popřála útulku a rodnému domu místa.

Kdo vrátí se do vlasti z ciziny, z cest a z potulek v zemích, honosících se krásou, pocítí zvýšený tlukot srdce, blíží-li se k zemi rodné. Jakž teprve jása, vrátí-li se z nuceného, delšího pobytu v cizině domů. Tu pozná, jak milou a drahou jest nám země rodná.

Oči zrosí se slzami radosti, prsa dmou se rozkoší a blahem, srdce buší v těle, jakoby se rozskočit chtělo.

Člověk cituplný nadšený by objímal tu rodnou zemi, klekal by na tu půdu posvátnou, po otcích zděděnou a zlíbal ji v tom vznětu, kdyby střízlivý rozum ho nezadržoval.

Když čeští exulanti naposledy loučili se s zemí rodnou a pláčem a žalostivým nářkem, líbali tu půdu drahou a hrstě země té posvátné sbírali a do ciziny odnášeli. Byla jim útěchou a po smrti jich provázela do hrobu, aby cizí země jich netížila.

Lidé jemnocitní steskem po domovině se roznemohou, ba i umírají. Zejména to známo o horách alpských.

Každý člověk, jehož srdce není zatvrzelé a jehož duše přístupna jest záchvěvům citu, miluje svou vlast. Hrozí-li nebezpečí, chvějeme se o ni. Rány jí zasazené probodávají naše srdce. Ano, my cítíme ještě nyní ozvy a otřesy oněch krutých ran, pod nimiž v dávných dobách úpěla, při vzpomínkách dějinných. Rozpomínajíc se krutého osudu a všech těch smutků, truchlíme pro ni. Láska k vlasti táhne se našim životem jako pouto, které spjalo nás s tou zemí, jež poskytla nám útulku v pozemském putování.

Čím významnější, slavnější historií ten který národ honositi se může, tím hrdější je na svou vlast.

My milujeme naši českou vlast ze srdce. Jak je krásná, malebná. Velebnými horami a modravými lesy věččená, úrodnými lány požeňnaná, vodstvem prorývaná, kvetoucími lučinami vyzdobená, jako vzácná perla v lastuře, spočívá v ochraně velikánů horských.

Lneme k ní jako k matičce své. Ji miluje naše srdce, v ní žije naše duše, ji uzavíráme v naše modlitby, jí zasvěcujeme naše city, činy, život. Pro ni, pro tu milovanou vlast bije naše srdce vřelým tlukotem a duše naše v nadšeném povznesení zachvívá se slastí, že jsme dětmi jejími.

Kouzlo té lásky nás zachvacuje, sílu netušenou v nás probouzí, nadšení a vznět rozněcuje. Lásky k vlasti ve výchově v dívkách budití, povinností této lásky jich učiti, jest a má být úkolem těch, jimž mladé duše jsou svěřeny.

Zachovejte si, milé dívenky, neporušený ideál čisté, svaté lásky k vlasti v srdcích. Nedejte si nijakými bludnými názory vyrvati vzácný květ, jenž libým, vonným dechem oblažuje a plamen nadšení vyzářuje! Budte Češkami!

Češky slynou v historii národní nadšenou láskou k vlasti. Byť i různé směry, zmatky, rozbroje a bludná učení byla je v názorech dělila, přece jenom nade vším září láska k vlasti.

Nebýt žen, nebylo by dnes snad ani českého národu. Matičky z lidu, věrné Češky, střežily v chaloupkách jiskry žhavé, které se vznítily a mocnými plameny vyšlehly nad zemí naší. A po tomto zázračném ze sna probuzení, obrození a novém vmachu našeho národa k životu a k činnosti dějinné, jaké to nadšené vlastenky jaly se třímati prapor vítězný v kulturním zápase?! Ony pomáhaly

probouzení těch, již dosud netečně přihlíželi k velkému zázraku a jako pilné včelky v oulu pracovaly v rodinách na rozvoji národa, na povznesení vlasti.

Láska k vlasti je učila, vedla, sílila.

Tatáž láska nás také zachová, povznese!

Zbavovaly se všeho blahobytu i peněz i skvostů a radovánek, když trpěla vlast.

Odívaly se v šaty smutkové, smích a jásot umřel jim na rtech a pouze jediný cit je ovládal přispěti vlasti ohromené ku pomoci.

Pokud úpěla vlast v strastech a žádala si srdce, citu, i myšlenky, soustředily veškerou mohutnost svého cítění v lásce k vlasti.

Takových vzorů vlastenecké obětavosti zapsala Klio [pozn. Klio, Cleo, jedna z devíti řeckých múz – ochránkyně dějepisectví] skvělým písmem ve knihu světových dějin.

Dočítáme se o ženách, zářících na obzoru světovém, jako hvězdy první velikosti, které třpytem svým poučně nás vábí k následování.

Minulost předvádí nám krásné obrazy obětavých Češek.

Má-li snad přítomnost kresliti do budoucna obrazy méněcenné?

Nikoliv, byť i kosmopolitismus ovládl svět, láska ku vlasti nesmí vymizet ze srdcí Češek, ale rozvíjeti se v plném lesku v sadě člověčenstva.

Milé dívky, připojte se do krásného věnce, kterým jako korunou ozdobíte obrazné své hlavy vzácný a nádherný květ lásky a obětavosti vlastenecké.

RŮŽENA JESENSKÁ

8. Růžena Jesenská: Jarmila. Dospívajícím dívkám. V Praze, nakladatel F. Kytka, Knihkupec. Malá Strana, b.d. (1895?).

ZLATÁ KNIHA ČESKÉ ŽENY

9. Zlatá kniha české ženy. Nakladatelské družstvo Máje v Praze, Praha 1909.

JOSEF KAFKA

10. Josef Kafka. 350 ženských povolání. Příručka nezbytná pro rodiče, jejich zástupce, vychovatele, rádce mládeže dívčí, dívky i ženy všech tříd, jež připravují se k manželství a hledají povolání jako výdělek. Nákladem F. Šimáčka v Praze 1916.

Oddíl II. O jednotlivých povoláních ženských

II. Výdělečná povolání domácí.

Mnoho žen shání se po vedlejší výdělku, aby rozhojnily příjmy domácnosti. Málo kdy při tom počítají, co jim v domácnosti ujde, jak při tom zanedbávají děti i sebe. Správnou zásadou by mělo být:

Žena buď dokonalou matkou a dokonalou hospodyní, aby právě tímto svým dvojitým působením nejvíce pro rodinu a domácnost vyzískala, jak vskutku také nejvíce vyzískati může. Má-li při tom dosti času oddati se nějakému povolání vedlejšímu, rozvažuj vždy, jestli domácnost tím netrpí újmou a jestli výdělek z něho stojí za to, aby jiné zájmy domácí byly poškozeny, poskytuje-li tento výdělek víc, nežli plnou náhradu za tuto újmu.

Často se ukáže, že je lépe, může-li žena nebo dcera podepřít manžela nebo otce v jeho povolání, nežli aby vyhledávala výdělek ve špatně placené práci. Často se ukáže, že je lépe, když si žena zařídí samostatné povolání (živnost) vedle svého povolání matky a hospodyně, stačují-li na to její síly, její duševní i hmotné prostředky, místo aby vyhledávala jen takovou vedlejší výdělečnou práci, často jen diletantskou.

V následujícím uvedena buďtež jen vedlejší výdělečná povolání domácí, tj. taková, pro něž se nevyžaduje veřejně určité kvalifikace a není zapotřebí úředního povolení, živnostenského listu apod. Není tím řečeno, že by žena neměla dle povahy takového výdělku řádně pro něj být vyškolená, naopak dlužno hned ujistiti, že většinou je žena pro takové práce dosud špatně vyškolená, že diletantské zaměstnání nepřináší žádoucího úspěchu a že není pro ženu při této práci žádné zákonné ochrany, takže je nezřídkou vykořisťována, ačkoli v některých oborech domácího průmyslu je zaměstnáno žen nejméně tolik jako mužů a v jiných i dvakrát a víckrát tolik.

Agentura viz Jednatelka, oddíl VI.

Babictví viz oddíl IX.

5. Batikování, vzorkování tkanin a kovů dle starodávného způsobu jávského, dá se jako na Jávě provozovati po domácku. Potřebné pokyny ve Š[ťastném]. Domově roč. V. č. 12 a 13, ev. v Artělu, který po případě zjedná i odbyt (Praha, Františkovo nábř. 20). Dobrou pomůckou je spis Ag. a K. Seydel, Batik - Arbeiten.

6. Česání dam docházkou do rodin možno provozovati po absolvování kursu po případě na základě vlastní dovednosti. O kursu lze se informovati buď v odd[íle]. škole holičské (Praha I.-886, Janské nám. 1) nebo v technologickém museu (Praha II., Mariánská ul.), nebo v Pöttingeu v Olomouci (4týdenní po 6 hodin týdně). Kurs pro česání je také zaveden na průmysl. dívčí škole v Táboře.

7. Hračkářství možno sice provozovati z vlastní invence. Dobře je absolvovati školu v Hor. Litvínově v Rudohoří nebo v Neukirchu v Hor. Rakousích, poohlédnouti se u výrobců zvláště v Rudohoří (v okolí Hor. Sv. Kateřiny), okresu mosteckém a hořickém (Podkrkon[ošské] museum a hračkářské družstvo v Hořicích). Povšimnutí zvláště pro ženy zasluhuje výroba a oblékání loutek. Odbyt na překupníky, do obchodů nebo družstvem.

8. Chov domácích zvířat může provozovati v jistých poměrech i hospodyně, která nemá pozemků a domácího hospodářství. Kritické pokyny poskytuje knížka J. Kafka, Levní dodavatelé.

9. Korálkové, perleťové a bústkové [pozn. bústka je skleněná ozdůbka nebo perlička] práce, výroba ozdobných třásní, záclon, běhounů, košíčků, misek, závěsů, ubrouskových kroužků, brašniček atd. z dřevěných a skleněných perlí a korálů. Informace může poskytnouti Podkrkonošské Museum nebo Vesna v Hořicích. Práce je částečně snadná: jak dřevěné tak i skleněné perly se v Čechách vyrábějí.

Pro lepší umělecké práce je dobrým vodítkem něm. dílo G. E. Pazourek, Glasperlerund Perlarbeiten in alter und neuer Zeit (Darmstadt). Srovn. Š[řastném] D[omově], roč. VIII., seš. 16.

10. Košíkářství pokud se týče domácí výroby menšího ozdobnějšího zboží, vyžaduje vyškolení na košíkářské škole. Lépe je provozovat toto zaměstnání ne jako domácí vedlejší práci, nýbrž jako živnost; pro domácí práci hodí se lépe pleťářství (viz toto).

11. Kosmetika, provozovaná u dam docházkou do domu, vyžaduje ovšem přípravy aspoň odborným kursem (nebo výcvikem v některé kosmetické laboratoři), o němž lze si zjednat informaci jako pro česání (viz t.). Dobré poučení poskytuje spis Dr. Zuny, Kosmetika.

12. Krajčářství výhradně po domácíu provozované, vyžaduje vyučení nejlépe v kurse nebo v krajčářské škole. Jednotřídní školy (s ročníkem druhým po případě potřebným) jsou zřízeny a) ve Vamberce s oddělením 1. pro začátečnice (dívky ještě školou povinné), které se cvičí 3 hod. týdně; za vyrobené věci, které správa zasílá c.k. ústř. kursu krajk. ve Vídni, dostávají odměny; s oddělením 2. pro frekventantky, pokročilé, dívky škole odrostlé, které se v paličkování vyznají; provádějí práce studijní, jež zasílá ústř. kurs vídeňský a honorují se dle kalkulace, provedené učitelkami; záp. 1 K, školného není; s oddělením 3. pro hospitantky, tj. absolventky, které pracují doma a zhotovené krajky prodávají jednak Rak. spolku pro zvelebení domácího ženského průmyslu ve Vídni (jednatelství ve Vamberce), jednak místním obchodníkům; b) ve Strážově rovněž s oddělením pro začátečnice a pro pokročilé (vyučuje se 20 hod. týdně, zápisné 1 K., školné 3 K.-- Tříměsíční kurs krajčářský, absolvovat možno ve Vesně v Brně (2 hod. týdně, zápisné 40 h., školné 2 K.). Roční v Chrudimi, devítiměsíční ve škole Vesny v Hořicích, kratší na měst. průmysl. škole v Klatovech, Pardubicích, Rychnově n. Kn. , Vel. Meziříčí (Světlá), Olomouci (Pöttingeum). Obchodníci platí od kusu a vydělá se dost obtížně u nich 10 K. týdně. Pomůcka: R. Bíbová, Paličkování krajek.

13. Květinářství umělé. Pro domácí průmysl stačí absolvovat kurs v Ženském Výrob. spolku nebo v ústavech Vesny v Brně, odkudž třeba si vyžádati sdělení bližších podrobností. Po stránce živnostenské viz odd. V.

Malby viz Umělecký drobný průmysl (níže) a Malířství v odd. V.

14. Modiství po domácíu provozované pro vlastní potřebu je v rodině s více děvčaty a dětmi zcela vhodným výdělkem pro úsporu výdajů. Pravidelné kursy pro úpravu klobouků pořádá Žens. výr. spolek v Praze (tříměsíční zimní od 20. září do 20. prosince a jarní od 20. března do 20. června); pravidelně jsou kursy podobné zavedeny také na městské dívčí průmysl. škole v Praze, Písku, Pardubicích, Táboře, Polské Ostravě, Brně (Vesna), Olomouci (Pöttingeum). Modiství jako živnost viz v oddílu V.

15. Nákrčníků výroba může se dobře provozovat po domácíu; vyžaduje sběhlou v šití, dovednost a uspořádání, vkusu a chucu za stálého sledování nových vzorů, jež třeba si zakupovat. Odbyt nutno si vyjednat do příslušných obchodů.

16. Ochrana zvířat rostlin. Paní a rodiny odjíždějící na letní byt, do lázní, na cesty a pod. svěří rády za přiměřený poplatek své květiny nebo svá domácí zvířata osobě, která se na opatrování takové s náležitým porozuměním zařídí.

17. Opisování adres, not apod. Za 1000 zřetelně psaných adres platí různé administrace, obchody a pod. průměrně 5 K. Za opisování not, k čemuž je zapotřebí hudebních vědomostí, platí se dle ujednání více. Za opisování na stroji rovněž platí dle ujednání. Třeba se nabízet insercí a sledovat insertní vybídku hlavně v malém oznamovateli denních listů.

Podomní obchod viz VI.

18. Papírové ozdobné předměty lze snadno vyráběti po domácku a jistě by našly odbytu neboť těchto věcí se ohromné množství z ciziny dováží. Třeba tu sledovati v tom oboru potřebu denního trhu a uměleckým vkusem hledět jí vyhověti nikoli ovšem výrobou nevkusných papírových růžic a květin, nýbrž předmětů přepychových, které se hodí k praktické potřebě, jako např. stínidla na lampy, vějíře, ozdobné krabičky a obaly atd.

19. Pěstování zeleniny je vděčné vedlejší zaměstnání pro ženu, která má k dispozici nějaký, sebe menší pozemek. Pro takové účely podává instruktivní návod spis J. Kafka, Levná zelenina, jenž ve spojení se spisem téhož Levné pokrmy zeleninové poskytne i výhody rozumného zužitkování zeleniny v domácnosti.

20. Pleťářství, tj. výroba pleteného zboží ze slámy, rákosy, lýka, travin atd. je vděčný domácí průmysl; vyplétání židlí, výroba rohoží, kobereců, košíčků dopravních, ozdobných, cestovních, střevíců, sandálů, čepic, klobouků, obalů lahvových atd. Třeba se vyučiti ve vzorné dílně a kursu u družstva pro tento průmysl v Bakově n. Jiz., které sdělí na dotaz vše potřebné. Košíkářství jako živnost viz v oddílu V.

21. Pletení a háčkování ruční nemůže sice soutěžit se stávkářstvím (strojovým pletením), nicméně všude tam, kde se nehodlá domácnost k zakoupení pletacího stroje, je vždy ještě možným pramenem výtěžku zvláště pro výrobky vybranějších vzorů a tam, kde se nahodile naskytá k tomu čas, jenž by jinak uplynul nezužitkován. Dobré pomůcky jsou: M. Niednerova a H. Weberová, Strick-Arbeiten. Viz Stávkářství.

22. Podnájem jako zdroj vedlejších příjmů, vyžaduje účelného zařízení místností obývacích, které mají býti prosty všeho, čeho podnájemník k svému účelu nepotřebuje; dále pečlivého udržování čistoty a ujednané obsluhy. Při volbě podnájemníků třeba opatrnosti a znalosti lidí; nemá býti nikdo přijat, kdo se ihned nevykáže patřičnými osobními průkazy, na jejich základě může a také hned býti má ohlášen policejnímu nebo bytovému úřadu. Podnájem se získá jen tehdy, může-li se podnájemníkům poskytnouti dosti výhod, za něž možno více žádati nežli za pouhý byt, tak aby nejen byt a obsluha byly zaplacené, ale za poskytnuté výhody byl zde také přebytek úsporný.

23. Pradlenství jako vedlejší domácí výtěžek provozuje se dvojím způsobem: a) docházkou do cizích domů za denní plat 2-4 K. k celé stravě při obmezeném (ujednaném) počtu pracovních hodin a dodání všech potřeb se strany objednatele; b) praním doma za plat od kusu. K tomuto účelu doporučuje se zjednat si prací stroj, který se rozhodně vyplatí. Plat běže se dle ujednání od kusu; potřeby si dodává pradelna sama. Tato domácí práce je jen tehdy možná a doporučitelná, je-li po ruce oddělená pradelna, aby se po případě do rodiny nepřenesly miasmy [pozn. částičky nákazy nacházející se ve vodě, vzduchu apod.] a nákazy; c) jako živnost (viz oddíl V.). S pradlenstvím dle b) provozovaným spojuje se také žehlířství (viz toto).

24. Prýmkářství jako ruční domácí práce (pletení a drhání šňůr, agraf [pozn. ozdobné sponky], třásní, ozdob šatových, koberecových, záclonových, nábytkových apod., potahování knoflíků atd.) může býti dobrým pramenem výtěžku jen tehdy, je-li s to soutěžit s prací strojovou a lacinými silami ženskými užitím method[!] nových, pro něž stroje nejsou zařízeny, stálým vynalézáním nových způsobů a vzorů, výhodným zužitkováním odstínů různých barev atd. Literatura k tomu se vztahující je cizí (např. Ag. Thümmel, Knüpf-Arbeiten (macramé), také M. Niedner & H. Weber, Soutasche- u. Blenden-Arbeiten (Lipsko). Spadá sem také výroba nitěných knoflíků. (Informaci dá Ústřední matice školská, Praha).

25. Překladatelství z cizích jazyků vyžaduje nejen znalosti jazyka, ale i jeho ducha, náležitého ovládní mateřského jazyka, aby se v překladech nepřizpůsoboval frázím cizojazyčným. Při překladu v oboru literárních prací je potřebí nad to i nadání. Za odborná díla platí se dle ujednání, za literární pravidelně dle řádek (3-5 hal. za řádek), ač také při honorářích archových platí se méně; práce je pak špatně placena. Nedoporučuje se překládati věci neobjednané, nýbrž je nejlépe nabídnouti překlad nehotový a dohodnouti se o jeho přijetí nebo nepřijetí. Záhodno [je] sledovati rubriky literárních časopisů a míti přehled o všem, co se děje.

Řezbářství viz Umělecké práce v oddílu V.

26. Stávkářství, tj. pletení na stávk (pletacím stroji), v kterýž obor spadá strojové pletení rukavic, nákolenic, kamaší, svetrů, ponožek, čepiček atd., vyžaduje pro obyčejnou potřebu krátkého zaučení dle schopnosti, ale dobré praxe. Výstrahu třeba dáti před agenty, kteří stroje pletací nabízejí na splátku i s materiálem pletacím pod zárukou odběru zhotoveného zboží, kterémuž odběru se dodací firmy vyhnou pod různými výmluvami. Lépe je především opírat se o vlastní potřebu, o nabídku z přímé ruky rodinám známým a jimi doporučeným a zjednati si odběr v solidním obchodě. Dobrý pletací stroj stojí asi 275 K. Vhodné poučení o něm v Dom. Vševědu díl II., str. 404 (též o pletení) a v Ottově Slovníku Naučném díl XIX. Pro samostatnou živnost viz oddíl V.

27. Šití bílého prádla čili švadlenství po domácku pro vlastní potřebu provozované, je do jisté míry vždy nezbytností; pro tuto potřebu opatřiti lze si potřebného vyučení ve školách průmyslových, pokračovacích, do nichž jistý výcvik se přinese již ze školy měšťanské, jakož i v kursech při školách průmyslových. Tak např. při ústavech Vesny v Brně jsou zavedeny 3měsíční kursy (50 h. školného měs. za každou týdenní hodinu, zápisné 40 h), kursy pro hospitantky na kratší dobu nežli rok (školné 10 K měs., zápisné 1 K), při ústavech Ženského výrobního spolku v Praze kursy roční s dopoledním vyučováním, kursy pololetní a kursy tříměsíční, při průmysl. školách v jednotlivých místech venkovských kursy odpolední a večerní (v Táboře, Hořicích, Kolíně, N. Bydžově apod.). Hospitantky, které nechtějí absolvovati dvouletou školu šití bílého prádla, mohou i na jeden rok býti přijaty do městské dívčí průmysl. školy v Praze (školné pololetně 25 K).

Na výdělek provozuje se švadlenství buď domácí prací pro obchody a továrny, které dávají přednost vyučeným silám svěřující jim látky v kusu k stříhání i šití hlavně košil, podvlékaček, spodničků, ženských kalhot, manžet, límců, živůtků atd., platí od kusu a švadlena musí ručit za práci a hradit způsobenou škodu na látce, způsobila-li ji, nebo docházkou do domu; k poslednímu účelu nestačí vyučení v kratším kursu, nýbrž třeba dvouleté školy průmyslové (v Praze Městská dívčí škola průmysl., městské školy v Kolíně, Pardubicích, N. Bydžově, školy při ústavech Vesny v Brně, Pöttingeu v Olomouci, Světlé ve Vel. Meziříčí.). Švadleně do domu sjednané platí se průměrně 12 K týdně ke stravě. Vyžaduje se nezřídka při šití výbav i znalosti jemnějších prací, vyšívání apod. Literární pomůckou nezbytnou jsou Springerová-Čermáková, Střihy prádla podle míry. Švadlenství jako živnost samostatná viz v odd. V.

28. Šití šatů čili krejčovství ženské. Platí o něm po stránce domácí práce totéž co o předešlém. Dámská konfekce dává mnoho šití po domácku nebo zaměstnává dělnice ve velkých dílnách (viz oddíl V.). Za domácí práci platí se od kusu dle ujednání. Krejčová do domu s tříletým aspoň výcvikem z výše uvedených průmysl. škol, dostává 2'40-4K denně ke stravě. Dobrými pomůckami jsou: Niednerová-Weberová, Kniha k samostatnému hotovení dětského oděvu, Hochfeldenová, Kniha samostatného krejčovství ženské jako živnost samostatnou viz v oddílu V.

29. Šití a tamborování rukavic [pozn. druh řetízkového vyšívání, jež se provádí obyčejně na tamborovacích strojích] vyžaduje dle schopností zpravidla jen krátkého vyučení, je-li žačka již v šití dobře obeznalá. Příslušné strojky nejsou drahé. Výdělky jsou nyní skrovné a nejisté, neboť výroba je v

úpadku. Zanikla i v Praze odborná škola rukavičkářská. Asi 1000 šiček domácně zaměstnáno je v Podrudohoří, odkud se zasílá práce také faktorům na Dobříšsku, Příbramsku, Hostomicku a Rožmitálsku. V Rudohoří pracuje šička přímo pro výrobce, v českých oněch místech pro sprostředkovatele faktora (majitele ústavu pro šití rukavic), jenž také od pražských výrobců přijímá práci.

Přistřižené rukavice bez okras tamborují se v Praze (na bubínku); platí se 2 - 3 hal. za pár, což při 12hodinné práci pro zručnou šičku znamená výdělek 1.20 - 1.40 K(týdně 7 - 8.40 K). Výzdoba šňůrkami provádí se většinou v Praze.

Vlastní šití rukavic již tamborovaných nebo šňůrkami vyzdobených, vyžaduje více dovednosti nežli jiné šití. Výrobce nebo faktor svěřuje šičce stroj na splátky (z tuctu ušitých rukavic se splácí na stroj 10 h). Výrobci platí venku za tamborování 24 h až 1 K za tučet, za šití 1.08 -1.52 K, za přišívání knoflíků 10 - 20 h, za lemovku 24 - 96 h., za obšivku a dírkování 8 - 60h; faktoři platí za ušití páru obyč. stehem 11 - 13 h (a šička si z toho platí materiál, zbyde jí 9 - 10 h) a čistá mzda týdně činí sotva 5.80 - 6.40 K; při štěpových [pozn. prošíváných nebo vyšíváných ozdobným stehem] rukavicích vydělá 8 - 9 K týdně. Učiní-li škodu, hradí ji z polovice.

30. Tkaní a restaurování koberců. Švédský stávek v Norsku, Švédsku, také v Německu je velmi oblíbenou a vděčnou pomůckou domácího zaměstnání pro kobercové, hlavně gobelinové práce (viz Š[ťastný] Domov roč. III., str. 123). Umělecké tkaní samo již pro praktickou a uměleckou výzdobu domácnosti má velký význam. Je tu ovšem zapotřebí vyškolení, jaké poskytuje škola pro výrobu koberců a gobelinů ve Valašském Meziříčí nebo Cvičná dílna slč. Teynitzrové v Jindřichově Hradci (škola pro tkaní a rest. koberců, zamýšlená při vídeňském ústř. učilišti pro ženský průmysl, nebyla dosud uskutečněna; v cizině je výborná škola v Scherrebechu ve Šlesviku s kursem 4 - 6měsíčním nebo škola v Lettevereinu v Berlíně).

31. Umělecký drobný průmysl může mít jako domácí výdělek význam a najíti odbyt, neprovádí-li se diletantsky. Jedná se tu o velmi rozmanité techniky, jako vpalování ve dřevě, kůži, sametu, práce tarsové a satinové, vrubořez ve dřevě a linoleu, tepání v kůži a kovu, malbu na dřevě, skle a porcelánu, xylobatiku [pozn. Xylo (z řečtiny) - předpona pro produkty vyrobené ze dřeva], práce intarsiové [pozn. intarsie-ozdobné vykládání zejména dřeva, a to buď jiným dřevem nebo např. slonovinou či perletí] ve dřevě atd. Některé školy průmyslové udržují kursy k tomuto účelu, které však dosud nejsou pro všechny tyto směry zařízeny; nejobsažnější kurs toho druhu má Pöttingeum v Olomouci, kurs pro vpalování průmyslová šk[ola] v Táboře, roční kurs pro kreslení a malbu Ženský výrobní spolek český v Praze, při průmysl. a kuch[ařské] škole v Prachaticích, Strakonících (malbu na látkách), Velké Meziříčí (Světla). Dobře je vycvičiti se v některém ateliéru např. pí. Válkové v Praze (Spál. ul. 21. viz St. D. roč X. č.6), v ateliéru Ebertově Praha II., Smetanova ulice 21 nebo v umělecké průmyslové či jiné odborné škole.

32. Vlášenkářství, tj. výroba copů, účesů a různých předmětů z vlasů (sítěk, řetízku atd.), provozuje se v některých krajinách českých (v okolí Trh. Kamenice) jako domácí průmysl a může i jinde, uzpůsobeno praktické potřebě, býti vděčným zaměstnáním. Výcvik nutno hledati v Technol[ogickém] museu (Praha, Mariánská ul.), v odb[orné] škole vlášenkářské a v dílně.

33. Vycpavačství a preparátorství provozované s menšími předměty jako vycpávání menších savců, ptáků, plazů, obojživelníků, výroba preparátů lihových, jednak přímo pro školy a vyučovací ústavy, jednak pro obchodníky, je mnohé rodině pramenem vděčného výdělku. Vyžaduje ovšem vyškolení u řádného preparátora a vycpavače. Pomůckou jsou spisy: R. Váca, Sběrání a preparace přírodnin, Rohlena, Sběratel housenek, B. Moravec, Vycpávání ptáků a Vycpávání savců.

Vyčpavačství jako živnost viz odd. V.

34. Výroba jemných štětců mohla by býti výnosným zaměstnáním domácím, neboť jemných štětců dováží se do Rakouska z ciziny za 1 1/4 mil. K. Technologické museum může býti požádáno za informace; výcvik třeba si zjednat v dílně kartáčnické pro jemnější práce.

35. Vyšívání je nejčastějším předmětem domácího výtvaru, buď na základě zručnosti, děděné cvikem v rodině, jako je tomu u lidových vyšivaček na Moravě a na Slovensku, buď na základě vyučení ve škole a kursech. Výstrahu třeba dáti před agenty, kteří nabízejí strojky vyšívací s drahým materiálem a vzory se slibem, že hotové práce firma odebere. Zpravidla neodebere ničeho.

Řada našich průmyslových škol je na výcvik ve vyšívání zařízena, tak zejména městská průmysl. škola pražská, škola ženského výr. spolku v Praze a průmysl. škola v Hořicích, Klatovech, na Smíchově, V Brně (Vesna), Olomouci (Pöttingeum).

Pomůcky literární jsou: Šíma Jos. , Slovácké vyšívání; Vyšívání point-lacé; z německých spisů Niednerová, Bändchen-Arbeiten, Hardanger Stickerei, Tüll-Durchzug, Filet-Arbeiten, Tenerifa-Arbeit, Düringová, Hohlsaum- und Leinen -Durchbruch-Arbeiten, Hochfeldenová, Das Sticken m[it] d[er] Nähmaschine, Weberová, Weiszstickerei, Kreuzstich-Arbeiten, Dillmontová, Encyklopedie der weiblichen Hand-Arbeiten, Bibliothek D.M.C. , která obsahuje alba pro křížkové, koptické, francouzské síťové, sutaškové [pozn. sutaška-pletená šňůrka, zpravidla hedvábná, protkaná často zlatými nebo stříbrnými drátky], plochým stehem prováděné a j. vyšívání, Havelková-Wanklová, Vzory českomor[avského] vyš[ívání].

Organisace rázovitého vyšívání po výrobní a obchodní stránce soustřeďuje se ve spolcích: Zádruha v Praze (Příkop č. 12), Lípa (v Turč[ianském] Sv[ätém] Martině), Moravská ústředna v Brně, komitét pro svéráz krojový v Praze.

36. Žehlírství. Dokonalý výcvik v žehlení i domácnosti přináší značný užitek, zejména je-li pečováno dobře při tom o stránku zdravotní. Při domácí práci pro zákazníky lze vydělati týdně 10,20-30K Při docházce do domů 2-4 K denně ke stravě. Vyučiti možno se v žehlírnách nebo kursech. V žehlírnách s kaucí 10-40 K) za 6 neděl; plat týdně 12-20 K. Kursy jsou zavedeny pravidelně nebo občasně při školách průmyslových: v Brně (Vesna, praní a žehlení, 6 týdnů, 2krát týdně po 2 1/2 hod., záp[isné] 40 h., školné 2K), Pardubicích (1 měsíc, 4 hod. týdně, záp[isné] 2 K, školné 6 K).

OLGA STRÁNSKÁ-ABSOLONOVÁ

11. Olga Stránská-Absolonová: Ženská otázka. In: Olga Stránská (ed.): Praktická hospodyňka. Souhrn nauk, pokynů a předpisů ke správnému a úspornému vedení domácnosti a návod, jak si může hospodyňka svou námáhou a zpravidla neutěšenou práci neobyčejně ulehčit. F. Strnadel a spol., II. díl, Praha, b. d.

ŠPITÁLSKÁ, VAŇOUSOVÁ, ZIMOVÁ

12. Špitálská, J. Vaňousová, B. Zimová: Učebnice domácích nauk pro obecné školy (3., 4. a 5. postupný ročník). S obrázky B. Vejrychové-Solarové. Státní nakladatelství, Praha 1937.

13. Autorky a autoři

Magdalena Dobromila Rettigová (1875-1845)

Narodila se Všeradicích na Berounsku v rodině vrchnostenského úředníka, z několika dětí zůstala sama. Jak bylo tehdy u dětí panských úředníků obvyklé, nenavštěvovala školu, učila se doma. Po smrti otce se s matkou odstěhovaly do Prahy, pak do Plzně. Zde Magdalena navštěvovala českou školu a prvně se pokoušela o neumělé veršování. Když jí bylo třináct let, vrátily se s matkou do Prahy. Dne 31. ledna 1808 se provdala za Jana Aloise Rettiga. Manžel ji podporoval v literární činnosti, oba měli rádi hudbu a zpívali. Rettig byl několikrát úředně přeložen, rodina tak často měnila bydliště. Za pobytu ve východních Čechách se Rettigová seznámila s královéhradeckým nakladatelem Janem Hostivitem Pospíšilem a stala se členkou neformální vlastenecké družiny. Všude se těšila respektu - využívala ho k osvětě mezi měšťanskými ženami a dívkami, které zdokonalovala nejen v obecně respektovaných ženských dovednostech, ale seznamovala je rovněž s českou literaturou. Sama byla literárně činná - vedle svých proslulých kuchařských knih (nejslavnější z nich, Domácí kuchařka aneb pojednání o masitých a postních pokrmech pro dcerky české a moravské, vyšla poprvé roku 1826) psala rovněž povídky a básničky, pokoušela se překládat.

Honorata Zapová (1825-1856)

Pocházela z prostředí drobné haličské šlechty. Šestnáctiletá se provdala za českého úředníka, pozdějšího vlasteneckého historika, středoškolského profesora a publicistu Karla Františka Zapa. Spisovatelka, politicky se angažující v roce 1848 (dala podnět k založení Spolku Slovanek a zasazovala se o propuštění zajatých revolucionářů) se posléze pokusila o reformu dívčího školství zřízením vlastního vzdělávacího ústavu pro dívky, jehož rozmachu zabránila předčasná smrt Zapové. První vydání Nezabudek, volného zpracování polské předlohy "Památka po dobré matce" z pera Klementiny z Taňských Hofmanové vyšlo roku 1859, tedy již po smrti Zapové. (znovu byly vydány v r. 1863 a 1870) Pro úplnost dodejme, že Zap se krátce po smrti Honoraty podruhé oženil, podle Boženy Němcové si vzal "vdovu z venku, tuze sprostou a zlou, měla ale 4000 zl."

Františka Hansgírgová (1823-1871)

Narodila se roku 1823 v německé rodině v Litoměřicích. Roku 1847 se provdala za Antonína Hansgírga, gymnaziálního profesora, vlastence, přítele Jungmana, Hanky a Čelakovského, spisovatele a překladatele z francouzštiny, ruštiny, polštiny, který roku 1848 zakládá časopis Beseda. Roku 1854 se jim narodil jediný syn Antonín, známý botanik. Františka Hansgírgová psala populární příručky pro ženy a hospodyně. Mezi její spisy patří: Nová česká kuchařka (1863 německy, 4. vyd. 1879 česky), Hospodyně našeho věku (1869), Průvodce pro dívky a budoucí hospodyně (1869), Malá česká kuchařka (1872, 2.vyd. 1889).

Žofie Podlipská (1833-1897)

Žofie Podlipská rozená Rottová, mladší sestra Karoliny Světlé, strávila většinu života v Praze. Počátky její výchovy byly německé, o její národní uvědomění se zasloužil především její manžel, lékař Josefa Podlipského. Do literatury vstoupila - podobně jako Světlá - roku 1858, kdy publikovala v almanachu Máj. Její tvorba zahrnuje 90 novelistických prací, 3 dramata a 90 povídek a pohádkových knížek. Sepsala řadu spisů pro mládež, vychovatelských studií, kulturě dějepisných rozprav a pod. Zabývala se ženskou otázkou, problematikou výchovy a filantropie. Založila a řídila spolek Ochrana opustěných a zanedbaných dívek.

Julie Gintlová

Učitelka a spisovatelka. Začínala na německé škole na Malé Straně, od roku 1872 působila na českých školách. Autorka spisů pro mládež a feministických úvah.

Věnceslava Lužická, vl. jm. Anna Srbová (1835- 1920)

Česká vlastenecká spisovatelka a publicistka, manželka listovního, matka tří dětí, členka mnoha ženských spolků. Vedle literární činnosti (především próza pro dívky, prodchnutá snahou poučovat, vychovávat a mravně povznášet) se "zasloužila" rovněž o reformu výuky ženských ručních prací.

Duchoslav Panýrek (1867 - ?)

Český lékař a publicista, publikoval též pod pseudonymem Jaroslav Květ.

Růžena Jesenská (1863 - 1940)

Původním povoláním učitelka, tato skutečnost ovlivnila částečně její literární tvorbu, především práce určené dětem a mladým dívkám. První básně psala pod vlivem Sládkovým, Nerudových a Hálkovým, ovlivnil ji i Julius Zeyer a evropská dekadence. V jejích povídkách i dramatech je většinou ústředním tématem ženská problematika, zpočátku výrazně autobiograficky zbarvená. Přispívala do čtených časopisů, často pod různými pseudonymy. V letech 1911 - 1920 pracovala jako redaktorka Kalendáře paní a dívek českých; ze sentimentálního ženského časopisu vytvořila kvalitní literární revui, kolem které se seskupilo několik známých autorů. Růžena Jesenská byla tetou Mileny Jesenské, přítelkyně Franze Kafky.

Josef Kafka

Kustod Muzea Království českého, autor publikace Domáci vševěd, redaktor časopisu Šťastný domov.

Olga Absolonová-Stránská (1872 - 1927)

Novinářka, redaktorka, publicistka, aktivistka ženského hnutí.